

POHLED NA ÚKOLY KRAJSKÉ HYGIENICKÉ STANICE V POHŘEBNICTVÍ

TASKS OF THE REGIONAL PUBLIC HEALTH AUTHORITIES IN THE FUNERAL INDUSTRY

TOMÁŠ KOTRLÝ

Ministerstvo pro místní rozvoj, Oddělení pohřebnictví, Praha, Česká republika

SOUHRN

Článek se zabývá povinnostmi a oprávněními krajských hygienických stanic vyplývajícími ze zákona o pohřebnictví a porovnává je s povinnostmi a oprávněními dalších orgánů dohledu. Reflektuje poslední legislativní změny z roku 2017 a jejich dopad na činnost a agendu zejména krajských hygienických stanic a Ministerstva pro místní rozvoj. Nastiňuje širší souvislosti podložené případy z praxe v oblasti kontrolní činnosti těchto orgánů veřejné moci vzhledem k širšímu zákonnému rámci a jeho praktickému dodržování pohřebními službami a krematorií v České republice.

Klíčová slova: orgán ochrany veřejného zdraví, pohřebnictví, krizové řízení, nemoci infekční

SUMMARY

The article deals with the powers and responsibilities of Regional Public Health Authorities resulting from the Act on Funeral industry and compares them with powers and responsibilities of other supervisory bodies. It reflects the latest legislative amendments of the year 2017 and their impact on the activities and tasks of Regional Public Health Authorities in particular and of the Ministry of Regional Development. It outlines broader connections supported by cases from practice in the area of inspection activities of these public authorities with regard to the wider legislative framework and practical adherence thereto by funeral-related service providers and funeral homes in the Czech Republic.

Key words: health protection bodies, funeral industry, emergency management, infectious diseases

<https://doi.org/10.21101/hygiena.a1823>

Úvod

Pohřebnictví není průmysl jako každý jiný, a možná právě proto Ministerstvo průmyslu a obchodu a živnostenské úřady regulaci této prastaré živnosti nepodporují. Hlubší kontrolu podnikatelů, lidově „havranů a spalovačů mrtvol“, nechávají na jiných orgánech veřejné moci. Přitom jedině živnostenský úřad jim může zrušit živnostenské oprávnění, což je efektivní trest. Pokuty ke změně zaběhnuté praxe nestačí.

Následující pojednání si klade za cíl seznámit krajské hygienické stanice (dále jen KHS) s jejich méně běžnými povinnostmi a oprávněními správního charakteru plynoucími ze zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o pohřebnictví) (1), které s ochranou veřejného zdraví souvisejí nepřímou či přímou a jejichž primárním účelem je ochrana veřejného pořádku, důstojné památky zemřelého a nápomoc pozůstalému. Jedná se zejména o kontrolu pravdivosti údajů o pohřbených. Jejich evidence se dlouhodobě nevede tak, aby obsahovala všechny údaje v nezkrácené a pravdivé podobě. Hřbitovní a křemáčnické knihy jsou dvacet

let od účinnosti zákona o pohřebnictví neúplné a v nesouladu se zákonem o pohřebnictví. Nejsou dozorovány tak, aby pravdivě zobrazovaly skutečnosti, které jsou jejich předmětem.

Popisují především problematiku provozně technickou: odstraňování – spalování „odpadu“ anatomicko-patologického podle speciálního ustanovení § 91 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o zdravotních službách) (2), přičemž si všímám rozporu se zákonem o pohřebnictví, který provozovatelům krematorií stanoví jedinou pravomoc: pohřbívat lidské pozůstatky či zpopelňovat exhumované lidské ostatky a plody po potratu. Nic jiného se v křemáčnické peci zpopelňovat nesmí. Chápu, že ochrana veřejného zdraví má v tomto případě přednost před pietou, která chrání lidský popel před příměsí z předešlého spalování anatomicko-patologických odpadů, a zároveň rozumím občanskoprávními argumenty. Ty odmítají lidské končetiny odebrané *ex vivo* spalovat v běžné spalovně odpadů, stejně jako správný odpadový hospodář je nikdy nepřijme ani do spalovny „nebezpečného odpadu“. Velké části spálených lidských tkání ze zdra-

votnictví nepatří na běžnou skládku, ale ani do společného obecního hrobu na veřejné pohřebiště. Problematiku nakládání s částmi lidského těla v intencích § 111 a § 112 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen občanský zákoník) (3), a rovněž v § 80 až § 90 zákona o zdravotních službách (2) z důvodu omezeného rozsahu článku nekomentuji.

Tento právní a etický rozpor zasazují do širších a aktuálních souvislostí díky pět let trvajícím veřejnoprávním kontrolám Ministerstva pro místní rozvoj (dále jen MMR) v oblasti pohřbívání, které byly od počátku jménem tohoto úřadu prováděny, a to i v průběhu pandemie covidu-19. Mimořádná opatření by neměla sledovat jako cíl pouze zabránění šíření epidemií. Je třeba brát zřetel i na rovnu občanskoprávní, etickou a náboženskou, respektovat právo pozůstalého na jeho rodinný a soukromý život. Všeobecně známé kompetence krajských hygienických stanic, které nepřinášejí vážné právně aplikační problémy, jsou prezentovány přehledově a v tabulkách jsou porovnány s ostatními kompetencemi jiných orgánů veřejné moci. Případné písemné připomínky do diskuze jsou vítané na e-mail autora či redakce.

Veřejnoprávní dohled obecně

Mezi prvotní a naprosto klíčový veřejnoprávní orgán dohledu nad pohřbíváním lidí je třeba zařadit lékaře se specializovanou způsobilostí, tj. lékaře s atestací v libovolném oboru (§ 84 zákona o zdravotních službách) (2), prohlížejícího tělo zemřelého. Ten má v daném případě jako jediný oprávnění neprodleně oznámit rodině, KHS a pohřební službě, že příčinou úmrtí je s největší pravděpodobností nebezpečná infekční nemoc nebo že se jedná o úmrtí pacienta s touto nemocí. Tuto informaci uvede nejen do zdravotnické dokumentace zemřelého, ale také do kolonky 13b listu o prohlídce zemřelého. KHS po přijetí informace od lékaře neprodleně stanoví podmínky pro přepravu zemřelého, provedení pitvy a pohřbení. Do stanovení těchto podmínek nesmí být tělo zemřelého pohřební službě vydáno, viz ustanovení § 86 odst. 3 zákona o zdravotních službách (2).

Mrtvé lidské tělo po určitou blíže nestanovenou dobu nemusí být pohřbeno, stačí, aby lékař nevyplnil nebo nedokončil vyplnění listu o prohlídce zemřelého či aby státní zástupce, KHS nebo Úřad pro jadernou bezpečnost v některých speciálním zákonem definovaných případech nevydal povolení k pohřbení.¹ To ovšem neznamená, že kdokoli bez uvedených dokumentů nemůže pohřbení sjednat. Je na provozovateli sjednané pohřební služby, aby tělo převzal později nebo ho přechodně uchoval do doby, než povolení k pohřbení bude vydáno (srov. § 7 odst. 2 zákona o pohřebnictví) (1).

Mimo prohlížejícího lékaře, státního zástupce, KHS a Úřadu pro jadernou bezpečnost jsou v pohřebnictví orgány dohledu nad provozovateli služeb v pohřebnictví:

- Česká obchodní inspekce,
- finanční ředitelství (nad regulací cen v pohřebnictví),

- krajské úřady,
- Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR),
- obecní úřady,
- orgány ochrany ovzduší,
- Policie ČR (hanobení lidských pozůstatků, výtržnictví),
- stavební úřady,
- Úřad pro ochranu hospodářské soutěže,
- vodoprávní úřady,
- živnostenské úřady.

Tučně zvýrazněné orgány veřejné moci, včetně KHS, mají zmocnění přímo ze zákona o pohřebnictví. Z těchto zvýrazněných subjektů však pouze MMR provádí kontroly výhradně na základě zákona o pohřebnictví, ostatní smějí provádět kontroly na základě dalších speciálních zákonů. KHS smí provádět kontrolu pohřební služby z hlediska hygieny práce. Typicky, pokud jde o práci s dezinfekčním prostředkem, který je klasifikován jako toxický nebo žíravý, je povinnost provozovatele pohřební služby dle § 44a odst. 7 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (4), vypracovat písemná pravidla o bezpečnosti, ochraně zdraví a ochraně životního prostředí při práci s nimi (pokyny pro bezpečnost, ochranu zdraví, předlékařskou první pomoc, ochranu životního prostředí), projednat text pravidel s KHS a zajistit dostupnost pravidel zaměstnancům na pracovišti.

Přehled kontrolních práv a povinností orgánů veřejné moci na základě zákona o pohřebnictví je uveden v tabulce 1 s parafrázemi jednotlivých ustanovení formou kontrolních otázek.

Na základě výše uvedeného přehledu je zřejmé, že MMR a kraje mají nejvíce oblastí, které smějí kontrolovat, a nejvíce přestupků, které podle zákona o pohřebnictví mohou trestat (oba orgány po 18 z celkem 48).

Kontrola balzamování těl, která nejsou pohřbená několik měsíců či let, nebyla předmětem mého zájmu, přestože se jedná o navýsost veřejnoprávní dohled a v zahraničí o běžnou činnost pohřebních služeb. Na rozdíl od USA nemusíme hodnotit expozici formaldehydu v současných podmínkách balzamování v pohřebních ústavech (5), protože balzamace a konzervace těl je u nás zcela okrajovou záležitostí, která se vesměs týká jen hrstky cizinců zemřelých na našem území. Roli KHS ve dvou mně známých balzamačních provozovnách v ČR jsem proto zcela vynechal.

Veřejnoprávní dohled konkrétně

Zákon o pohřebnictví dává přednost strategii preventivní před represivní. Nachází se v něm celkem pět základních správně ochranných opatření KHS. Jejich společným jmenovatelem je zejména tvorba stanovisek, různých rozhodnutí a povolení k činnosti. MMR za tímto účelem pořádá pro KHS konzultační dny k pohřebnictví v Praze. Podle tematického zaměření jednotlivých akcí jsou na ně zváni nejen zástupci všech KHS a krajských živnostenských úřadů, ale i krajských úřadů a profesních sdružení podnikatelů.

¹V rámci agendy sociálních pohřbů jsem se setkal během 15 let praxe se čtyřmi těly zemřelých, která nebyla pohřbena téměř po dobu pěti let; zpravidla z důvodu nedbalosti orgánů veřejné moci a státních zástupců byla bezúplatně mražena na soudních lékařstvích České republiky.

Tab. 1. Praktický přehled kontrolních kompetencí v pohřebnictví

OVM	Právnícká nebo podnikající fyzická osoba*	Provozovatel				Správce pohřebiště	Nemocnice a domovy seniorů	Obec jako vypravitel sociálního pohřbu	Kraj	
		Pohřební služba	Krematorium	Balzamace	Pohřebiště					
MMR	Konzervuje, balzamuje nebo vystavuje těla se souhlasem zemřelého (§ 4/1/b)? Vystavuje nekonzervovaná těla do 1 týdne od úmrtí (§ 4/1/c)? Pohřívá do řádného hrobového místa na pohřebišti nebo řádně žehem v krematoriu? Zpopelňuje jednotlivě a mrazí pouze přechodně (§ 4/1/e)?	Má rake a márníci dle předpisu a ukládá do ní (§ 7/1/a)? Nesjednává pohřbení v nemocnici (§ 7/1/c)? Jak se chová k pozůstalým (§ 7/1/d)? Předává LPZ (§ 7/1/g)? Nabízí místnost pro úpravu těl bezplatně (§ 7/1/h)? Zajistí, aby byla oblečená těla v konečné rakvi při převozech na pohřeb (§ 8/1)? Zajistí, aby byla těla uložena v neprodyšně uzavřené rakvi nebo v mrazicím zařízení při převozech nad 500 km (§ 8/2)? Přeppravuje v pohřebním vozidle (§ 9/1)?	Co zpopelňuje (§ 14/3/a)? Jak se chová k pozůstalým (§ 14/3/c)? Zpopelňuje tak, aby byl popel identifikovatelný (§ 14/3/e)? Vystavuje doklad o zpopelnění s údaji dle zákona (§ 14/3/f)? Ukládá popel do úřední urny (§ 14/3/g)?	Konzervuje, balzamuje těla se souhlasem zemřelého (§ 4/1/b)? Jak se chová k pozůstalým (§ 11/a)?	Jak se chová k pozůstalým (§ 20/b)?	X	X	Kontrola výkonu přenesené působnosti. Kontroluje osoby, obce, nemocnice, domovy důchodců a pohřebních služeb při sociálních pohřbech? Kontroluje provozovatele pohřebiště? Kontroluje správu pohřebiště?	Kontrola výkonu pohřbívací povinnosti v přenesené působnosti. Zejména zda uzavřela obec příkazní smlouvu s pohřební službou, zajistila pohřbení ve lhůtě a slušným způsobem. Nezpopelnila osobu neznámou či bez povolení zastupitelského úřadu cizince? Vymáhala pohledávku po dědicích? MMR má dále právo krátkým požadovanou náhradu pro její zjevnou neúčelnost (náklady na vzdálené převozy, náhrobek, věnce, luxusní rakev apod.).	
ŽÚ	Vydal, změnil a zveřejnil řád dle zákona (§ 7/1/b)? Nemá márníci v nemocnici (§ 6/4)?	Vydal, změnil a zveřejnil řád dle zákona (§ 14/3/b)?	Vydal, změnil a zveřejnil řád dle zákona (§ 10a)?	X	X	X	X	X		

pokračování tabulky na další straně

Tab. 1. Praktický přehled kontrolních kompetencí v pohřebnictví – pokračování tabulky

OVM	Právnícká nebo podnikající fyzická osoba*	Provozovatel						Kraj	
		Pohřební služba	Krematorium	Balzamace	Pohřebiště	Správce pohřebiště	Nemocnice a domovy seniorů		
KHS	Upravuje a vystavuje těla nenakažená nebezpečnou nemocí (§ 4/1/a)? Otevřel konečnou rakev nebo urnu oprávněně podle § 4/1/g)?	Provozuje márnici, ukládá do ní a vede evidenci dle zákona (§ 7/1/f a i)? Provozuje vozidlo a místnost pro úpravu dle zákona včetně dezinfikování (§ 7/1/k a l)? Vede evidenci průkazné ve formě vázané knihy (§ 7/4)?	Ukládá do márnice a provozuje ji dle zákona (§ 14/3/d)? Vede evidenci dle zákona (§ 15/2)? Vede evidenci právníků ve formě vázané knihy (§ 15/3)?	X	X	X	X	X	
KÚ	Informuje obec o sociálním pohřbu ve lhůtě (§ 5/6)? Otevřel hrob nebo hrobku oprávněně podle § 4/1/h)?	X	X	X	Provozuje pohřebiště dle zákona, řádu pohřebních právních předpisů? Stanoví novou tleci dobu při zjištění výskytu podzemní vody? Vede evidenci pohřbených dle zákona, průkazné a v knize? Plní informační povinnosti krajů? Ruší pohřebiště dle předpisů? Umožní pohřební službě pohřbit? Jsou lidské ostatky uloženy v hrobě po dobu tleci a exhumace v tleci době schváleny dle zákona? (§ 3, § 18 až § 20, § 22/3–5)? Co povoluje do hrobu pohřbívat (§ 20/a)? Je prováděná exhumace po tleci době povolena osobou blízkou a doložena (§ 22/5)? Vydal řád pohřebiště dle předpisu (§ 19 a § 18/3)?	Provozuje pohřebiště dle zákona, řádu pohřebních právních předpisů? Stanoví novou tleci dobu při zjištění výskytu podzemní vody? Vede evidenci pohřbených dle zákona, průkazné a v knize? Umožní pohřební službě pohřbit? Jsou lidské ostatky uloženy v hrobě po dobu tleci? (§ 3, § 18 až § 20, § 22/3–5)? Co povoluje do hrobu pohřbívat (§ 20 písm. a)? Je prováděná exhumace po tleci době povolena osobou blízkou a doložena (§ 22/5)? Vydal řád pohřebiště dle předpisu (§ 22/5)?	Předávají těla umytá a zasažitá § 4/3)? Nabízí místnost pro úpravu bezplatně (§ 4/3)? Informuje obec o sociálním pohřbu ve lhůtě (§ 5/6)? Přepравuje poskytovatel zdravotní služby v pohřebním vozidle (§ 8/4 a § 9/1)?	Kontrola výkonu pohřbívací povinnosti v přenesené působnosti Zejména zda uzavřela obec příkazní písemnou smlouvu s pohřební službou, zajistila pohřbení ve lhůtě a slušným způsobem. Nezapomínala osobu neznámou či bez povolení zastupitelského úřadu cizince? Vyhledávala pohledávku po dědicích?	X

Poměrnost povinností uvedených v § 4 odst. 1 písm. e), g) a b), § 7 odst. 1 písm. c), § 7 odst. 2, § 11 písm. b) a c) a v § 14 odst. 3 písm. a), e) a) se považuje za zkušební způsob poručení podmíněně stanovných činností stanovených zákonem (zejména tiště). Ustanovení § 7 odst. 2 a § 11 písm. b) a c) nemá v kompetenci žádatý orgán veřejné moci, ani se nejedná o přestupok; pravděpodobně jej bude dozvonit MMR. Jedná se o mezeru v zákoně o pohřebnictví.

*Jednotlivé právnícké nebo podnikající fyzické osoby se vztahují i na všechny podnikatele v pohřebnictví.

Stanovení způsobu nakládání s tělem

KHS může v případě, že osoby byly v době úmrtí nakaženy nebezpečnou nemocí, stanovit způsob nakládání s lidskými pozůstatky a pohřbení (např. zpopelněním), a to bez ohledu na vůli osoby sjednávající pohřbení a bez ohledu na to, že se jedná o lidské pozůstatky osob, u nichž nebyla zjištěna totožnost. Odvolání proti rozhodnutí KHS nemá odkladný účinek.

Dvacet let mají KHS tuto nezastupitelnou oporu v zákoně o pohřebnictví, a to v ustanovení § 5 odst. 7 a 8 (1). Přesto tuto jedinečnou pravomoc nevyužívají. Podle informací Ministerstva zdravotnictví toto oprávnění KHS nevyužily ani v době covidu-19, přestože se zpočátku tato nemoc jevila jako vysoce nakažlivá. Jedná se o neformální informaci, ze které ale není zřejmé, zda KHS nevyužila alespoň výše komentované ustanovení § 86 odst. 3 zákona o zdravotních službách (2), které je proti ustanovení § 5 odst. 7 a 8 zákona o pohřebnictví (1) poněkud zastaralé, paternalistické, ačkoli na první pohled jde o duplicitu. Obě normy jsou si podobné zejména tím, že řeší roli KHS při výskytu vysoce nebezpečné nemoci na těle zemřelého. Zákon o pohřebnictví je ovšem v této věci proklientsky orientovaný, když rodině zemřelého dává možnost odvolání proti rozhodnutí KHS. V tomto bodě má zákon o pohřebnictví přednost před zákonem o zdravotních službách v souladu s výkladovým principem *lex specialis derogat legi generali*.

V rámci tohoto postupu v obou případech nelze zakázat pohřeb ve smyslu smutečního obřadu; ten je na existenci mrtvého lidského těla nezávislý. Pro fyzické a právnické osoby je pohřbení fakultativní, obligatorní je hygienicko-pietní pohřbení lidských pozůstatků obcí nebo darování lidských pozůstatků anatomům.²

Písemné, ale nikoli zveřejněné stanovení způsobu nakládání s tělem zemřelého na vysoce nebezpečnou nemoc pro celou Českou republiku je možné dohledat v rozhodnutí Hygienické stanice hl. města Prahy z roku 2018, podle kterého převoz těl zajišťuje Pohřební ústav hl. města Prahy³, který má povinnost tělo zemřelého odvézt do krematoria Strašnice v Praze 10 ke zpopelnění. Tento postup KHS je zpracován v provozním řádu pracoviště pro úroveň biologického rizika Biosafety Level 3 (BSL3) Kliniky infekčních a parazitárních nemocí Nemocnice Na Bulovce, která je určena pro příjem pacientů s vysoce nebezpečnou nákazou pro celou Českou republiku.

Nebude-li Praha stačit pro příjem těl zemřelých na vysoce nakažlivou nemoc, použije se čl. 2 odst. 1 směrnice Ministerstva pro místní rozvoj č. j.: MMR-24254/2020-52, ze dne 23. června 2020, pro nakládání s tělem zemřelého s vysoce nakažlivou nemocí (6) (dále jen směrnice MMR). Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s ministerstvy zdravotnictví a vnitra, kraji a KHS ji tvořilo déle než rok na základě usnesení vlády ČR č. 35 ze dne 11. ledna 2019 (7). Uplatní se výhradně v situaci, kdy dojde k úmrtí spojenému s vysoce nakažlivou nemocí a zároveň zemřelému ve lhůtě 96 hodin od

oznámení úmrtí nikdo nesjedná pohřbení, a pohřbívací povinnost proto přejde na obec (obec vypraví tzv. sociální pohřeb). Přičemž vysoce nakažlivá nemoc je také infekční onemocnění, které je schopné šířit se velmi rychle mezi lidmi, ohrožuje populaci a má vysokou smrtnost (např. mor, cholera, žlutá zimnice, antrax, ebola). Nemoc covid-19 se do této skupiny neřadí. Z uvedeného je zřejmé, že případů, na něž se směrnice MMR vztahuje, bude v běžné praxi zatím minimum. Přesto je nutné se na tuto eventualitu předem odpovědně připravit.

Při legislativním procesu nebylo nakonec publikováno velmi užitečné schéma postupu při podezření na vysoce nakažlivou nemoc, které proto poprvé publikujeme zde (schéma 1–3).

Jakákoli obec si po přijetí informace o úmrtí a existenci těla zemřelého s vysoce nakažlivou nemocí vyžádá od KHS pokyny, které již KHS zpracovala na základě sdělení lékaře prohlížejícího tělo. Obec poté bez zbytečného odkladu zajistí ve spolupráci s krajem slušné pohřbení těla na nejbližším veřejném pohřebišti nebo v nejbližším krematoriu. Kraj musí mít na svých internetových stránkách zveřejněn seznam těch provozovatelů pohřebních služeb, kteří jsou na pohřbívání takových těl připraveni odborně i technicky (8).

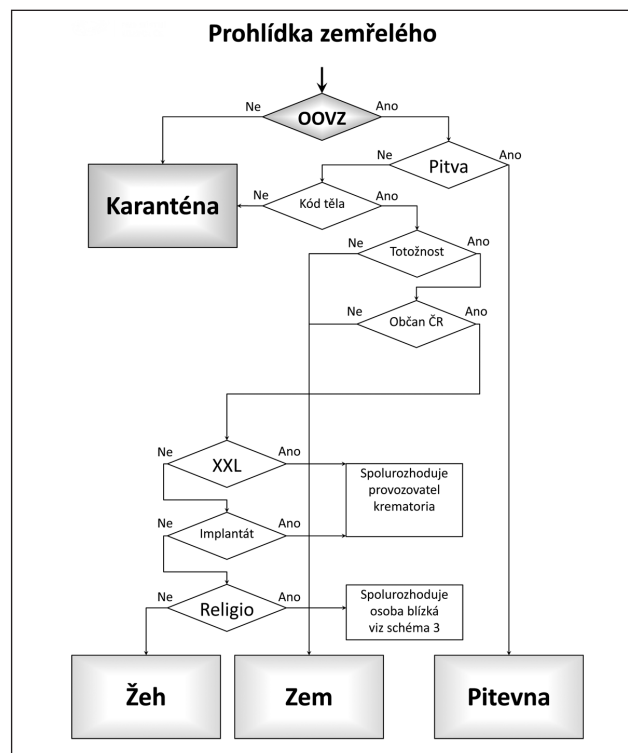

Schéma 1: Prohlídka zemřelého

Karanténa – Izolace zemřelého s podezřením na vysoce nakažlivou nemoc v prostorech, které znemožňují únik biologického agens do okolního prostředí.

OOVZ – Organ ochrany veřejného zdraví

Kód těla – Lékař prohlížející tělo je povinen tělo označit. Bez označení alespoň kódem tělo nelze pohřbit.

XXL – Tělo s hmotností zpravidla nad 250 kg

Implantát – V běžné křemáčnické peci nelze z technických důvodů zpopelnit implantabilní kardioverter-defibrilátor nebo permanentní implantát pro radioterapii.

Religio – Někteří náboženství žeb dosud zakazují (zejména pravoslavi a islám).

²Občanský zákoník ve svých ustanoveních (zejména § 114) záměrně používá pojem „pohřeb“ a „opatření pohřebiště“ ve smyslu smutečního obřadu, nikoli jen jako zdravotně-hygienického způsobu pohřbení těla (3). Zákon o pohřebnictví jako speciální zákon pojem pohřeb definuje nepřímo výkladem a contrario: pohřeb jsou všechny činnosti, které striktně nejsou potřeba kvůli ochraně veřejného zdraví, naopak, pohřeb se často stává spíše zdravotním rizikem (vzpomínáme během pandemie na omezení počtu smutečních hostů na pohřbu). Česká republika není konfesní stát, přesto lze v zákoně vysledovat tyto povinné pietní akty: prvotní zaopatření těla zemřelého, následné svlékání, mytí, oblékání, ukládání do rakve, dekorování, pohřbívání pouze na hřbitově či v krematoriu apod. Pohřbit lze zcela legálně bez pohřbu, nikoli však bez minimální slušnosti a znalosti místních zvyků.

³Od roku 2021 byl Pohřební ústav hl. města Prahy sloučen se Správou pražských hřbitovů pod novou organizací Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy, příspěvková organizace.

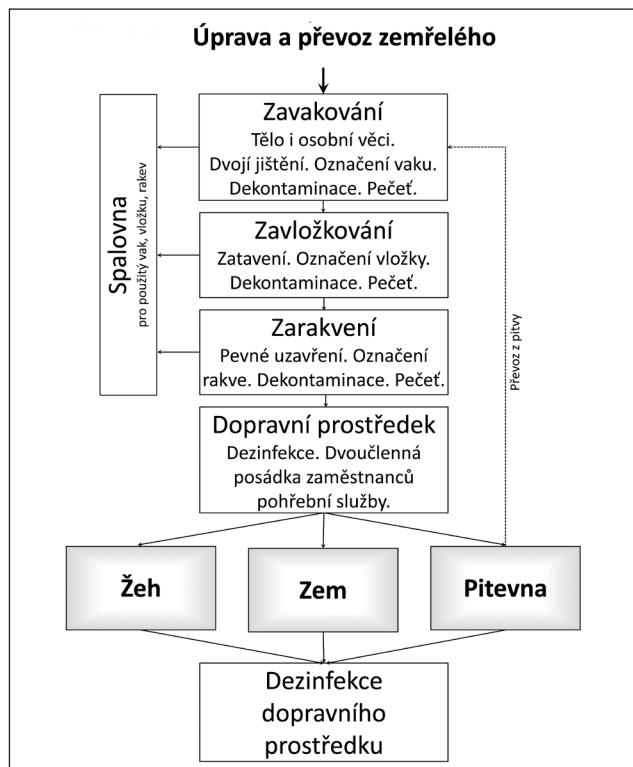

Schéma 2: Úprava a převoz zemřelého

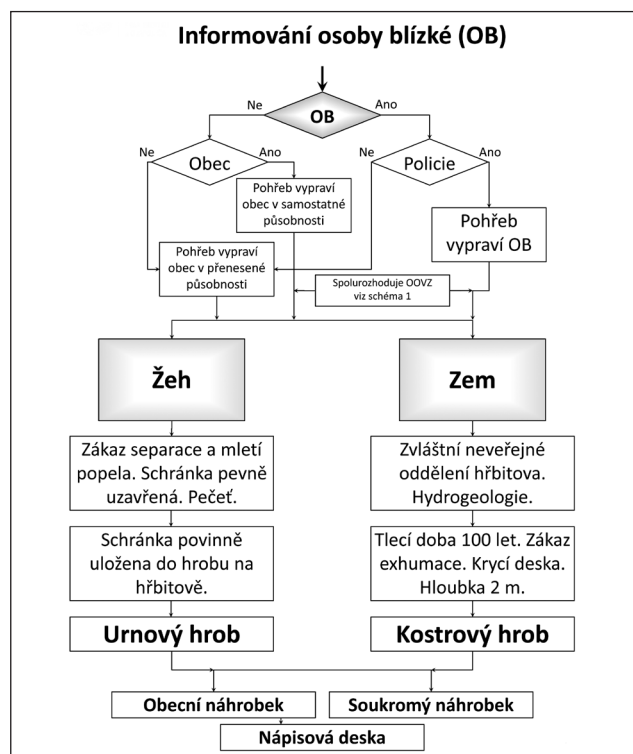

Schéma 3: Informování osoby blízké

OB – Osoba blízká, existuje-li. Pokud není, nabrazuje ji obec, pokud je, musí ji Policie České republiky informovat o úmrtí. Někdy se jí to přes veškerou snahu nepodaří.

Grafická úprava schémat 1–3: Ing. Mgr. Jiří Svoboda

Směrnice MMR sjednotila terminologii zákona o pohřebnictví (nebezpečná nemoc) se zákonem o zdravotních službách (nebezpečná infekční nemoc) a použila mezinárodně používaný termín vysoce nakažlivá nemoc (high consequence infectious disease). Ka-

rantěnou se ve schématu 1 rozumí izolace zemědělo s podezřením na vysoce nakažlivou nemoc v prostorách, které znemožňují únik biologického agens do okolního prostředí.

Schéma mělo být původně přílohou směrnice MMR (6) a vztahovalo se k jejímu uvažovanému čl. 7 Zásady při manipulaci s tělem zemřelého, který nakonec nebyl akceptován Ministerstvem vnitra. Přesto doporučuji seznámit se s tímto návrhem MMR⁴, který je pro čtenáře zároveň vysvětlujícím komentářem ke schématu.

Řád pohřební služby a krematoria

Provozovatel pohřební služby dle § 7 odst. 1 písm. b) zákona o pohřebnictví a shodně i provozovatel krematoria dle § 14 odst. 3 písm. b) zákona o pohřebnictví (1) jsou povinni před zahájením provozu vydat řád pro provoz pohřební služby či krematoria, který musí být schválen KHS, zveřejnit ho na viditelném místě a vykonávat živnost v souladu s ním; obdobný postup je při každé změně řádu pro provozování pohřební služby či krematoria. Živnostenský úřad neudělí žadateli koncesi, dokud nemá kladné stanovisko od KHS. Toto stanovisko KHS nevydá, není-li vlastní pracoviště budoucího koncesionáře v souladu s požadavky § 6, 7 a 9 zákona o pohřebnictví. Budoucí koncesionář na druhé straně logicky nebude investovat do technického zázemí, dokud nemá schválen řád pohřební služby KHS, bez kterého nelze zahájit provoz. Provozní řád sice legitimně předkládá a navrhuje až hotový koncesionář (tedy provozovatel s „odsouhlaseným pracovištěm“, a to pracovištěm především se splněnými požadavky dle zákona o pohřebnictví a pochopitelně návazně i s dalšími předpisy na pracoviště se vztahujícími), na druhé straně koncesní listina sama o sobě k zahájení provozu nestačí. KHS proto smí požadovat spolu s doklady o technickém vybavení podnikatele i návrh řádu pohřební služby či krematoria, který by měl do určité míry doplňovat jeho strategický dokument, jeho know-how. Jinak musí vypadat provozovna pohřební služby, která bude mít mezinárodní ambice, jinak provozovna pohřební služby, která žádného zaměstnance nepotřebuje, protože chce pohřby jen on-line zprostředkovávat, a to ve chvílích volna v rámci jiné podnikatelské činnosti. To neznamená, že KHS je odpovědnou osobou za chyby, rozpory či dokonce protiprávní ustanovení navržená v řádu provozovatelem pohřební služby. MMR se během kontrol, často i v písemných námitkách kontrolované osoby, musí vypořádávat s námitkou, že za vše může KHS, protože takto text vnitřního předpisu firmy schválila. Řád posuzuje KHS výhradně věcně, z hlediska osnovy, která je v zákoně o pohřebnictví taxativně stanovena. Doporučenímhodnou praxí je preventivní návštěva každé provozovny pohřební služby či krematoria před schválením jejího řádu, protože v tomto mezidobí je čekatel na koncesi ochotnější přistoupit k návrhům KHS na zlepšení pracoviště, a především odstranit případný nesoulad skutečného stavu a údajů zaznamenaných v řádu. Za nejčastější a nejzávažnější chybu řádu považují absenci adres všech provozoven, zejména provozoven pro přechodné uložení těl a jejich úpravu. MMR z řádu schváleném KHS velmi často nevyčte, kde

⁴V rámci druhého mezirezortního připomínkového řízení byl 16. března 2020 předložen návrh textu veřejnosti, viz <https://www.mmr.cz/getmedia/b6e89468-c0f5-4f0b-8e4e-979ee73ca3e7/SMERNICE.pdf.aspx> (29. 8. 2022).

se soukromá márnice nachází a nikoli vzácně nako- nec dorazí až do rodinného domku jednatelů, kde se mrtvá těla nacházejí v garáži.

KHS jsou často při návštěvě provozovny nemile překvapeny silnými pachy hničících těl. K odstranění zápachu v prostorách pohřební služby doporučujeme použít přes noc generátor vzdušného ozónu. Zákon o zdravotních službách i zákon o pohřebnictví zakazuje tělo za tímto účelem mrazit v prvním týdnu od zjištění úmrtí z racionálního důvodu: pouze chlazené tělo lze upravit důstojně do rakve a během obřadu (napar- fémované) vystavit (viz ustanovení § 90 zákona o zdra- votních službách ve spojení s 7 odst. 1 písm. f) záko- na o pohřebnictví) (1, 2). Tím lze předcházet traumatu u pozůstalých. Jediným legitimním důvodem pro mra- žení v prvním týdnu od zjištění úmrtí je stav pokro- čilé hniloby u konkrétního těla, nikoli pach místno- sti pro přechodné uložení těla jako takový, který může mít i jiné příčiny. V souvislosti se zdražováním energií se lze čím dál častěji setkávat s takovými provozovateli, kteří ve snaze snižovat provozní náklady své technické místnosti nedezinfikují a chladí je pouze přes noc, kdy je elektrický proud v tzv. nízkém tarifu levnější. Doká- zat tuto nelegální činnost je v praxi velmi složité; KHS v Hradci Králové za tímto účelem měřila teplotu ne- jen v předmětné místnosti, ve které naměřená teplota byla po ránu v pořádku, ale také teplotu jednotlivých těl zemřelých v ní delší dobu uložených.

KHS smí podat podnět živnostenskému úřadu, pokud má podezření, že provozovatel nepostupuje dle schvále- ného řádu. Živnostenský úřad je orgánem dozoru nad dodržováním provozního řádu dle § 25a odst. 2 písm. b) zákona o pohřebnictví (1); přestupkové řízení však s provozovatelem zahájí z důvodu nedodržování interní- ho předpisu nemůže. Pokud provozovatel pohřební služ- by nebo krematoria nedodrжуje provozní řád, nejedná se o přestupek, což odpovídá zásadě *nulla poena sine lege*. Interní předpis, i když schválený KHS, není zákonem. Setkáváme se v praxi s tím, že řád je komplexní, podrobný a bezchybný, ale realita je vědomě a zcela nezakrytě v rozporu s ním. Provozovatel pohřební služby či krematoria nedbající zákonů nebude dodržovat ani své vlastní předpisy.

Novinkou posledních let jsou pohřební agentury, které začínají jako živnost volná, ale postupně se chtějí etablovat i jako živnost koncesovaná podle zákona o pohřebnictví. Žádají tedy KHS o schválení provoz- ního řádu, ve kterém ovšem nesmějí uvádět nepravdi- vé údaje. Obecně platí, že pouhá pohřební agentura k podnikání v pohřebnictví koncesi nepotřebuje, proto- že neupravuje, nepřevází a nepohřbívá lidské pozůstatky, viz § 6 odst. 1 zákona o pohřebnictví (1). Pokud ji však chce (zpravidla z marketingového důvodu) získat, neměla by se vydávat za konvenční pohřební službu. K získání koncese k provozování pohřební služby nepotřebuje (i) chladicí a mrazicí zařízení, (ii) silniční motorové vozidlo a (iii) místnost pro úpravu těla zemřelého. Pokud agen- tura zúží rozsah poskytovaných služeb na „poskytování služeb spojených se sjednáváním smlouvy o pohřbení“, pak řád může být schválen KHS před zahájením provo- zu a agentura smí požádat živnostenský úřad o konce-

si. A to vše na základě přílohy 2 Obsahové náplně živ- ností koncesovaných, nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností (9), kde se mezi koncesované činnosti řadí i poskytování služeb spojených se sjednáváním smlouvy o pohřbení. Schvá- lení řádu pohřební služby KHS zde zcela legitimně nahradilo pouhé stanovisko KHS vyžadované v soula- du s § 6 odst. 3 zákona o pohřebnictví.

Repatriace

V případě, že dojde na území České republiky k úmr- tí cizího státního příslušníka nebo osoby, u níž je prav- děpodobné, že bude pohřbena na území cizího státu, vydává ve smyslu mezinárodních dohod (10, 11) prů- vodní list těla zemřelého příslušná KHS. Na základě rozhovorů s pracovníky KHS a jejich kladenými dotazy na MMR se jedná o nejvíce frekventovanou agendu KHS v pohřebnictví. Aktuální seznamy členských států do- tčených úmluv lze nalézt na webových stránkách.⁵ Pro potřeby zajištění průvodního listu těla zemřelého má být na tomto listě uvedena příčina úmrtí, a to diagnózou označenou dle Mezinárodní klasifikace nemocí.

Příslušnou část A i B listu o prohlídce zemřelého, je- hož pozůstatky nebo ostatky budou repatriovány, by tedy měla obdržet od prohlížejícího lékaře bez zbyteč- né byrokracie i KHS, což se ovšem neděje. KHS zpra- vidla chápou svoji agendu v problematice repatriací vel- mi úzce, jako pouhou administrativní kontrolu dokla- dů předložených provozovatelem pohřební služby. Po- hřební služba se však k příčině smrti repatriovaného ni- kdy legálně nedostane. To nevyžaduje změnu příslušných podzákoných právních předpisů. Mezinárodní smlouvy mají přednost a KHS je jimi plně zmocněna si povinné doklady opatřit sama.

Podle ustanovení čl. 5 Dohody o převozu těl ze- mřelých (11) je KHS povinna vydat průvodní list těla zemřelého, pokud rakev obsahuje pouze pozůstatky oso- by uvedené ve zmíněném dokumentu. KHS zde musí vycházet nejen z předcházející prohlídky a označení těla zemřelého, které budou zaznamenány v listu o pro- hlídce zemřelého, ale také z prohlídky rakve, zejména z tzv. „rakvenky“, tj. označení rakve, což je pevně při- pevněný doklad, kterým je každá rakev povinně opatřena v souladu s § 8 odst. 1 zákona o pohřebnictví (1), aby nemohlo dojít k záměně lidských pozůstatků.

Tlečí doba

Konkrétní délku tlečí doby pro veřejné pohřebiště stanoví jeho provozovatel v řádu pohřebiště na zákla- dě hydrogeologického průzkumu a vyžádaného stano- viska KHS. Ne všechny obce jsou natolik rozpočtově silné, aby kvalitní hydrogeologické průzkumy bez pro- blémů pořídily. Jeden průzkumný vrt problémy s pod- ložím hřbitova nezjistí.

Tlečí proces nesouvisí pouze s vlastnostmi půdy, s její geologickou povahou a složením, ale také s léčbou před úmrtím (chemoterapie, radioterapie), úpravou těla zemřelého (balzamace, konzervace), typem oblečení (bavlna, syntetika), použitím vaku na zemřelé (eko/PVC) a materiálem rakve. Rozložitelné vaky na zemřelé nejsou

⁵ Aktuální seznamy členských států dotčených úmluv lze nalézt na webových stránkách depozitářů, tj. Rady Evropy (https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/080/signatures?p_auth=KC8FPoGT) v případě Dohody o převozu těl zemřelých (1973) (11) a Ministerstva zahraničních věcí Spolkové republiky Ně- mecko (<https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/themen/internatrecht/uebersicht/248446>) v případě Mezinárodního ujednání o přepravě mrtvol (1937) (10).

v České republice používány, jejich cena je vysoká a nelze je naplněné přenášet bez nosítek. To ale není jediný problém. Bohužel žádný výrobce ani distributor nezaručil MMR trvanlivost těchto vaků během skladování, jejich expirační lhůta je také silně závislá na kvalitě skladovacích prostor; zároveň absentuje nezávislá objektivní certifikace patologických ekovaků.⁶

Při stanovování délky tlečí doby v hrobě je třeba si uvědomit, že v jejím průběhu by mělo dojít nejen k rozkladu lidských pozůstatků, ale i k absorpci jeho produktů v nejbližším okolí. Tlečí dobu v hrobce či kryptě, kde se tělo nachází ve volném prostoru nezasypano zeminou, se dosud empiricky stanovit nepodařilo. Neexistuje odborné pracoviště či akademický ústav, který by se stanovením tlečí doby v hrobkách zabýval. Zpravidla v kobkách dochází k mumifikaci těla přirozenou cestou důkladným a pomalým odvětráním stavby.

Obecně by mělo být zadání hydrogeologického průzkumu formulováno tak, aby umožňovalo:

- konstatovat, že pozemek veřejného pohřebiště je vhodný k pohřbívání do země, tzn., že s ohledem na ustanovení § 22 odst. 1 písm. a) a b) zákona o pohřebnictví (1) ustálená hladina podzemní vody je níže než dva metry od povrchu terénu, takže provozováním pohřebiště není ohroženo vodní hospodářství (nebezpečí kontaminace vodních zdrojů v blízkosti pohřebiště) ve smyslu ustanovení § 23 odst. 1 zákona o pohřebnictví (1),
- ověřit, zda jsou splněny standardní podmínky rozkladu lidských pozůstatků, tzn. horninové prostředí je provzdušněné, zrnité a suché, popř. polosuché, podporující oxidaci a chemický rozklad organických látek; v takovém případě lze navrhnout tlečí dobu v minimální délce deseti let.

V případě zjištění odchylek od tohoto stavu, tzn. odhalení prostředí nedostatečně provzdušněného, málo propustného, bohatého na humus, nebo zadržujícího větší množství vody, a tím zabraňujícího přístupu vzduchu, je nezbytné tlečí dobu prodloužit přiměřeně výskytu negativních faktorů (stanovená tlečí doba tak může dosahovat až 50 let). Hydrogeologický průzkum by měl poskytnout výše uvedené informace o vlastnostech půdy určené k pohřbívání do země na celé takto využívané ploše veřejného pohřebiště. Průzkum by měla provádět osoba s oprávněním podle zákona č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů (12).

Exhumace

O exhumaci v tlečí době rozhoduje KHS. Předtím než se příslušná KHS vyjádří ke konkrétní exhumaci, by měla nekompromisně vyžadovat od žadatele kopii schváleného řádu pohřebiště, ve kterém může být exhumace v tlečí době upravena mnohem podrobněji než v zákoně o pohřebnictví. KHS by měla rád pohřebiště a v něm uvedené místní zvyky respektovat. Exhumaci pro účely zákona o pohřebnictví se rozumí nikoli vyjmutí nezetlelých kostí z hrobu, ale z pohřebiště, viz ustanovení § 2 písm. m) zákona o pohřebnictví (1). KHS se proto nemusí vyjadřovat k pouhé manipulaci s kostmi v rámci

pohřebiště, i když jsou tyto lidské ostatky nezetlelé. Čistě formálně chrání veřejné zdraví pouze mimo areál hřbitova, zejména při přepravě lidských ostatků mezi hřbitovy či do krematoria. Hlavní hygienické riziko vyplývající z manipulace s nezetlelými lidskými ostatky v rámci hřbitova vždy podstupoval provozovatel pohřebiště. Přesto hrobník zůstal anachronicky pouhou volnou živností.

KHS dlouhodobě a běžně exhumace v tlečí době povolují. Nebylo tomu tak vždy. Exhumované lidské ostatky směly být převezeny pouze na určitý hřbitov (srov. nařízení č. 56/1874 ř. z.), nikoli jako v současnosti kamkoli. Podle dvorního dekretu z 24. ledna 1785, platného ještě ve 40. letech 20. století, byla povolena hromadná exhumace z důvodu zrušení hřbitova až po uplynutí deseti let od jeho uzavření. Po dobu dalších deseti let od exhumace nesměla být na zrušeném hřbitově povolena žádná stavba. Možné bylo pouze zřídit pole, louky nebo zahrady. To vše bylo z našeho právního řádu odstraněno.

Veřejnoprávní kontrola konkrétně

Veřejnoprávní kontrola KHS, na rozdíl od veřejnoprávního dohledu KHS, představuje v pohřebnictví nový prvek, který se objevil poprvé před pěti lety díky novele zákona o pohřebnictví č. 193/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (1), a další související zákony. Do konce prvního pololetí roku 2017, tj. minimálně celých 15 let, kontroly pohřebních služeb, krematorií a hřbitovů v České republice z hlediska dodržování evidence pohřbených dle zákona o pohřebnictví neprobíhaly žádné.

KHS má možnost podle zákona o pohřebnictví v posledních pěti letech trestat celkem osm přestupků, což je z celkového počtu 48 přestupků šestina. Přehled kontrolních práv a povinností orgánů KHS na základě zákona o pohřebnictví je uveden v tabulce 2 s přesnou citací jednotlivých ustanovení.

Dva z výše uvedených přestupků budou nyní předmětem stručného komentáře, zatímco přestupkové řízení v oblasti evidencí zemřelých bude vysvětleno zevrubně v samostatné části Kontrola kremační knihy.

Kontrola technického vybavení a dezinfekce

U většiny pracovníků KHS je z hlediska zdravotní inspekce notorií, že mezi povinnosti provozovatele pohřebních služeb patří mít vybavenou místnost pro úpravu těla zemřelého dle § 7 odst. 1 písm. h) zákona o pohřebnictví (1) teplou a studenou vodou s tím, že je tu možnost povolení vody jiné jakosti s podlimitními hodnotami mikrobiologických ukazatelů v závislosti na druhu činnosti a účelu užití vody (obřadní mytí těl zemřelých).

Zákon o pohřebnictví nestanoví povinnost tělo zemřelého umývat mýdlem či dokonce dezinfekčním roztokem. Mohlo by se jednat o porušení tělesné integrity člověka, zvláště pokud by se použila horká voda, kartáč a přípravky na bázi chlornanu sodného s bělicí-

⁶Biologicky odbouratelné vakky pod obchodním názvem BIOCAP nabízí například italská firma Argema s.r.l. Vakky BIOCAP splňují požadavky normy EN 13432. Jsou vyrobeny z polymeru na bázi kukuřičného škrobu, který je nepromokavý, prodyšný a 100% kompostovatelný. Barva nepráhledná bílá, rozměry 230 × 90 cm, tloušťka 75 mikronů, zapínání na dvojitý U-zip. Doba použití tohoto biologicky rozložitelného materiálu by neměla přesáhnout 7 dní skladování v suchých, chladných a větraných místnostech, neboť konzistence suroviny použité ve styku s hnojícím organickým materiálem se po této době mění, čímž se snižuje její nepropustnost. Výrobek je vhodný i pro kremaci.

Tab. 2. Přehled dozoru v pohřebnictví orgánem ochrany veřejného zdraví a z něho vyplývající přestupky

Dozorová činnost KHS	
Dozor nad dodržováním povinností právnických nebo podnikajících fyzických osob stanovených v § 4 odst. 1 písm. a)	
Je zakázáno upravit, konzervovat, balzamovat nebo vystavit tělo zemřelého nakažené morem, cholerou, žlutou zimnicí, pravými neštovicemi, skvrnivkou a hemoragickou horečkou typu Lassa, Marburg a Ebola, nebo dalšími infekčními onemocněními, vyvolanými jinými vysoce rizikovými biologickými agens a jejich toxiny, která stanoví opatření obecné povahy příslušný orgán ochrany veřejného zdraví; tělo zemřelého ve stavu pokročilého rozkladu nebo nakažené nebezpečnou nemocí smí být uloženo pouze do konečné rakve, a to v transportním vaku.	Je zakázáno neoprávněně otevřít konečnou rakvu s lidskými pozůstatky nebo urnu s lidskými ostatky.
Přestupek dle ustanovení 27 odst. 1 písm. a) zákona o pohřebnictví.	
Dozor nad dodržováním povinností provozovatelů pohřebních služeb, krematorií, osob provádějících konzervaci a balzamaci stanovených v § 7 odst. 1 písm. f)	
Provozovatel pohřební služby je povinen ukládat lidské pozůstatky do pohřbení pouze v rakvi nebo v jiné obdobné schránce do chladicího zařízení zajišťujícího trvalé udržení teploty v rozmezí 0 °C až +5 °C a v případě, kdy doba od zjištění úmrtí prohlášením lékařem do pohřbení přesáhne 1 týden nebo kdy to vyžaduje stav lidských pozůstatků, v mrazicím zařízení zajišťujícím trvalé udržení teploty nižší než -10 °C.	Provozovatel pohřební služby je povinen provádět dezinfekci provozních prostor, místností pro úpravu těla zemřelého, chladicího a mrazicího zařízení, pracovních pomůcek a vozidel určených k přepravě lidských pozůstatků a lidských ostatků.
Provozovatel pohřební služby je povinen vést evidenci o zacházení s lidskými pozůstatky a lidskými ostatky zejména v rozsahu: 1. jméno, popřípadě jména, příjmení, místo a datum narození, je-li známo, místo a datum úmrtí, je-li známo, kopie listu o prohlídce zemřelého, 2. identifikace jiných lidských pozůstatků, a 3. kopie dokladu o zpopelnění nebo pohřbení, datum a čas převzetí lidských pozůstatků nebo lidských ostatků, datum a čas jejich uložení do chladicího, popřípadě mrazicího, zařízení, datum a čas předání lidských pozůstatků nebo lidských ostatků provozovateli pohřebiště nebo krematoria, evidenční číslo vozidla, které lidské pozůstatky nebo lidské ostatky přepravilo.	Provozovatel krematoria je povinen ukládat lidské pozůstatky do zpopelnění pouze v konečné rakvi do chladicího nebo mrazicího zařízení spůlujícího požadavky uvedené v § 7 odst. 1 písm. f). To neplatí, provede-li zpopelnění lidských pozůstatků do 48 hodin od jejich převzetí; v tomto případě je provozovatel krematoria povinen zajistit jejich uložení do doby zpopelnění v chladicím zařízení zajišťujícím trvalé udržení teploty v rozmezí od 0 °C až +5 °C, i když doba od zjištění úmrtí prohlášením lékařem přesáhla nebo přesáhne 1 týden.
Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 2 písm. e) zákona o pohřebnictví.	Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 2 písm. j) zákona o pohřebnictví.
Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 2 písm. h) zákona o pohřebnictví.	Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 2 písm. i) zákona o pohřebnictví.
Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 4 písm. g) zákona o pohřebnictví.	Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 2 písm. h) zákona o pohřebnictví.
Dozor nad dodržováním povinností provozovatelů pohřebních služeb, krematorií, osob provádějících konzervaci a balzamaci stanovených v § 7 odst. 1 písm. g)	
Provozovatel krematoria vede evidenci lidských pozůstatků a lidských ostatků, které mu byly předány ke zpopelnění, obsahující zejména a) jméno, popřípadě jména, a příjmení zemřelých, jejichž těla nebo lidské ostatky byly v krematoriu zpopelněny, b) místo a datum jejich narození a úmrtí, pokud jsou známy, c) záznam o nebezpečné nemoci, pokud lidské pozůstatky, které byly zpopelněny, byly touto nemocí nakaženy, d) datum a hodinu převzetí lidských pozůstatků nebo lidských ostatků ke zpopelnění, včetně přidělení čísla v evidenci, e) druh rakve, vložky do rakve a transportního vaku, f) jednoznačnou identifikaci osoby předávající lidské pozůstatky nebo lidské ostatky, g) datum a hodinu uložení do chladicího, popřípadě mrazicího, zařízení, h) datum zpopelnění a číslo záznamu o zpopelnění, i) datum výzvy k převzetí urny s lidskými ostatky a datum jejího vydání nebo odeslání, včetně jména a adresy jejího příjemce, nebo, pokud nebyla urna převzata podle § 14 odst. 3 písm. h), datum a místo, kde byly lidské ostatky uloženy do společného hrobu.	Provozovatel krematoria vede evidenci lidských pozůstatků a lidských ostatků, které mu byly předány ke zpopelnění, obsahující zejména a) jméno, popřípadě jména, a příjmení zemřelých, jejichž těla nebo lidské ostatky byly v krematoriu zpopelněny, b) místo a datum jejich narození a úmrtí, pokud jsou známy, c) záznam o nebezpečné nemoci, pokud lidské pozůstatky, které byly zpopelněny, byly touto nemocí nakaženy, d) datum a hodinu převzetí lidských pozůstatků nebo lidských ostatků ke zpopelnění, včetně přidělení čísla v evidenci, e) druh rakve, vložky do rakve a transportního vaku, f) jednoznačnou identifikaci osoby předávající lidské pozůstatky nebo lidské ostatky, g) datum a hodinu uložení do chladicího, popřípadě mrazicího, zařízení, h) datum zpopelnění a číslo záznamu o zpopelnění, i) datum výzvy k převzetí urny s lidskými ostatky a datum jejího vydání nebo odeslání, včetně jména a adresy jejího příjemce, nebo, pokud nebyla urna převzata podle § 14 odst. 3 písm. h), datum a místo, kde byly lidské ostatky uloženy do společného hrobu.
Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 2 písm. e) zákona o pohřebnictví.	Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 4 písm. g) zákona o pohřebnictví.
Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 2 písm. e) zákona o pohřebnictví.	Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 4 písm. g) zákona o pohřebnictví.
Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 2 písm. e) zákona o pohřebnictví.	Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 4 písm. g) zákona o pohřebnictví.
Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 2 písm. e) zákona o pohřebnictví.	Přestupek dle ustanovení § 27 odst. 4 písm. g) zákona o pohřebnictví.

mi činnily, chlor apod. Teplota vody by měla být pod 37 °C. Ohanbí by mělo být po celou dobu zakryté, tělo nesmí být pokládáno ani na okamžik břichem dolů, provést lze jen nejnütnější úpravy (obvázat či zašít operační rány apod.), nesmějí být bez povolení rodiny ucpávány přirozené tělní otvory (postačí aplikovat jednorázové absorpční pleny pro dospělé).

Nedotknutelnost člověka je v České republice zakotvena v čl. 7 Listiny základních práv a svobod (13). Na ochranu tělesné integrity pak občanský zákoník dle důvodové zprávy vytyčuje tři základní pravidla. Předně je zde obecný zákaz zásahu do tělesné integrity jiného bez jeho souhlasu. Dále lidské tělo ani jeho části nesmějí být jako takové zdrojem finančního prospěchu. Za třetí je pak lidské tělo pod právní ochranou i po smrti člověka.

Co se týká dalšího technického vybavení, KHS nekontroluje jen první zakoupené pohřební vozidlo v průběhu procesu udělování koncese provozovateli pohřební služby. KHS je oprávněna provést preventivní kontrolu všech dalších pohřebních vozidel při každé změně řádu pohřební služby, kde by mělo být také další vozidlo uvedeno. KHS je dále povinna kontrolovat a trestat porušení § 27 odst. 2 písm. i) a j) zákona o pohřebnictví (1), kam lze zařadit i pohřební vozidlo a jeho vybavení.

Pohřební vůz je v souladu s vyhláškou č. 341/2014 Sb., o schvalování technické způsobilosti a o technických podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích (14) silničním vozidlem zvláštního určení kategorie M, N nebo O, které má speciální technické vlastnosti k výkonu funkce. Převoz mrtvých lidských těl na nosítkách nebo v rakvích vyžaduje zákonné uspořádání a výstroj takového vozidla, zejména úchyty na nosítka nebo rakve, omyvatelné stěny a osvětlení, viz § 9 odst. 1 zákona o pohřebnictví (1). Účel využívání pohřebního vozidla a jeho případné vybavení chladicím zařízením musejí být vyznačeny v osvědčení o registraci vozidla a v jeho technickém průkazu. Vybavení vozidla pohřební služby základními osobními ochrannými pracovními prostředky je samozřejmostí podle kapitoly 7.4. ČSN EN 15017/2019 Služby v pohřebnictví – Požadavky (15). Směrnice tuto technickou normu doporučuje krajským úřadům, aby ji aplikovaly při určování kritérií kvality provozovatele pohřební služby. Jedná se zároveň pro KHS o náležitou metodiku při schvalování řádu provozovatele pohřební služby či krematoria.

Pevně zavřená rakev

Stálá pracovní skupina MMR v roce 2019 po diskusi s výrobcí rakví a provozovateli pohřebních služeb publikovala k pevně uzavřené rakvi metodiku v časopise *Moderní obec* č. 8/2019 (16). MMR seznámilo s metodikou KHS na svém konzultačním dni a zveřejnilo ji na svých internetových stránkách (17). Je až zarážející, co vše se může stát předmětem přestupkového řízení mezi KHS a pohřební službou, aniž by se týkalo státního zdravotního dozoru. Za volně uzavřenou rakev padla pokuta 1 000 Kč udělená zlínskou KHS. Zároveň je to jeden z mála přestupků dle zákona o pohřebnictví, o kterém od roku 2017, podle mých kusých informací, KHS v České republice rozhodla. Byl porušen § 7 odst. 1 písm. f) zákona o pohřebnic-

tví (1), což je dle § 27 odst. 2 písm. e) téhož zákona přestupkem znějícím jednoduše takto: „Neuloží mrtvé tělo v rakvi.“ A rakvi se myslí rakev úplná, včetně víka, a konečná, tj. pevně uzavřená, čekající na zpopelnění v krematoriu nebo na pohřbení do země na hřbitově.

Provozovatel krematoria při pochybnostech smí „vteřinově otevřít“, a to i bez souhlasu vypravitele pohřbu, uzavřenou rakev s tělem zemřelého, aby zkontroloval, zda se v rakvi nenacházejí předměty, které by mohly poškodit kremační pec, zejména její citlivá čidla. Pec může být v záruce a výrobce v manuálu vyjmenovává všechna omezení, která musí provozovatel dodržovat, aby životnost pece nezkracoval zbytečně rychle a zároveň nepřišel o záruku.

Zákon o pohřebnictví v § 4a odst. 1 uvádí, že otevřít konečnou rakev s lidskými pozůstatky nebo urnu s lidskými ostatky je oprávněn pouze vypravitel pohřbu (1). Toto ustanovení se týká zachování piety a důstojného nakládání s tělem zemřelého. Během pandemie covidu-19 stačilo málo, a těla čekající několik hodin v řadě na zpopelnění (často v nechlazených prostorách chodby) by se kvůli poškození pece již nemohla vrátit zpět do chladicího zařízení, jehož kapacita byla mezitím naplněna.

Při provozu krematoria je zapotřebí ochránit zařízení, ale rovněž obsluhu kremační pece a ostatní osoby pohybující se v bezprostřední blízkosti pece. Nejen provozovatel krematoria, ale i provozovatel pohřební služby předávající tělo ke zpopelnění je odpovědný za minimalizaci rizik spojených s pohřbíváním. Zákon o pohřebnictví proto provozovateli pohřební služby, krematoria či veřejného pohřebiště výslovně nezakazuje konečnou rakev otevírat, je-li účelem otevření dozor nad identifikací či dekorováním těla zemřelého nebo kontrola nesnímatelných náhrad uvedených v listu o prohlídce zemřelého a vybavení rakve včetně milodarů. Stejně tak smí konečnou rakev samozřejmě otevřít i KHS či jakýkoli jiný dozorový orgán.

Provozovatel krematoria uvede do řádu krematoria účel a konkrétní podmínky, za kterých bude konečné rakev otvírat. Domnívám se, že nejhodnější chvíle pro zkontrolování obsahu rakve je při příjmu do krematoria, tedy v momentě, kdy ji přebírá od pohřební služby. Rakev bude mít povinnost před zřízencem krematoria otevřít přímo provozovatel pohřební služby. Soupis věcí v rakvi by měl mít provozovatel pohřební služby připraven již před přijetím rakve do krematoria, provozovatel krematoria si jej ale může vyžádat předem včetně čestného prohlášení, že obsah rakve je ve shodě s řádem krematoria.

Pevně zavřená rakev není totéž, co pevně zavřený vak na zemřelé, na němž je na patologii nalepen štítek s obligatorním a zcela nelegálním dovětkem NEOTVÍRAT! V § 13 odst. 3 dvacet let zrušené vyhlášky č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví (18), bylo stanoveno pro zcela výjimečné případy, že byla-li v rakvi uzavřena těla osob zemřelých na přenosnou nemoc nebo nemocných přenosnou nemocí, je povinnost označit víko rakve štítkem s nápisem „Zákaz otevření“ a razítkem zdravotnického zařízení s podpisem lékaře; stejně bylo nutno postupovat, jestliže bylo tělo zemřelého značně zohaveno nebo bylo ve stavu rozkladu.⁷ Dnes v souladu

⁷Zajímavé na tomto ustanovení bylo, že se nejednalo o povinnosti probízejícího lékaře, které byly všechny stanoveny v části první vyhlášky *Postup při úmrtí*, ale o neodresnou povinnost stanovenou v části druhé *Pohřebnictví*. Starší sanitáři, autoptičtí laboranti, vzpomínají, že to byli oni, kdo takto rozhodli, často bez vědomí přítavujícího lékaře.

se zákonem o pohřebnictví musí jít o rozhodnutí KHS s poučením o odvolání. Podpůrně se použije správní řád. Je-li tělo zemřelého značně zohaveno nebo se nachází ve stavu rozkladu, pak se použije § 4 odst. 1 písm. a) zákona o pohřebnictví (1): uloží se do konečné rakve v transportním vaku. Vypravitel pohřbu je navzdory tomu stále oprávněn tělo vidět, rakev i vak musejí být na jeho přání otevřeny. Citlivá otázka z hlediska ochrany veřejného zdraví je legitimita oprávnění provozovatele krematoria otevřít ze stejných důvodů jako rakev či vak i kontejner obsahující anatomicko-patologický odpad ze zdravotnictví, který legitimně spaluje dle § 91 zákona o zdravotních službách.

Kontrola kremační knihy

Soulad evidenčních záznamů se skutečným stavem v evidenčních knihách nebo při vedení elektronické evidence zemřelých osob pohřbených do země ověřuje kraj, evidenci zpopelněných lidských pozůstatků v krematoriu dozoruje KHS. Souhrnné a centrálně vedené statistiky kremací se nevedou od povolení žehu před více než 100 lety. Získávat přesná čísla žehů zákonodárce nikdy nepovažoval za nutné. V nezbytných případech vycházel z celkového ročního počtu zemřelých. Kolik však z tohoto počtu je zpopelněno, kolik pohřbeno do země a kolik nepohřbeno vůbec (využito na vědu a výzkum či repatriováno do zahraničí), je Českému statistickému úřadu neznámé. Je-li provozovna krematoria zároveň podle jiných předpisů spalovnou speciálních odpadů, pak tu máme ještě další administrativní komplikace, které vytvářejí problém i na hřbitově při zápisu do knihy uren.

KHS je dle § 13 odst. 3 zákona o pohřebnictví povinna za určitých podmínek vydat kladné stanovisko k získání koncese pro provozování krematoria a v souladu s § 14 odst. 3 písm. b) zákona o pohřebnictví schvaluje jeho řád (1). Už podle těchto dokumentů by mělo být KHS předem zřejmé, zda provozovatel krematoria zpopelňuje pouze mrtvá lidská těla, nebo také hromadně plody po potratu a exhumované lidské skelety z hrobů a zda také funguje jako spalovna anatomicko-patologického odpadu.

V této souvislosti je nutno poznamenat, že stačí, aby provozovatel všemu, co vkládá do kremační pece, přiřadil jedno jediné pořadové číslo a ani statistiky zpopelnování v konkrétním krematoriu nelze považovat za validní, protože se v kremační knize míchají dva diametrálně odlišné údaje. Když k tomu přidáme rovněž neznámá čísla z oblasti zdravotnictví, tj. kolik anatomicko-patologického odpadu ta která nemocnice vyprodukuje, kolik pošle do spalovny nemocniční a kolik do krematoria, může být velmi těžké počet kremací a počet likvidace odpadu v konkrétním krematoriu, byť jen hrubě, odhadovat. Obojí je uschováno v rakvi, popel z obojího končí v urně.

Evidence anatomicko-patologického odpadu

Likvidace anatomicko-patologického odpadu (uloženého ne nutně v rakvi, ale lépe v anatomických bednách nebo klinik boxech) se řídí § 91 zákona o zdravotních službách, který stanovuje, co se rozumí pod pojmem anatomicko-patologický odpad (2). Do anatomicko-patologického odpadu nepatří odpad infekční či plody po potratu, ale jen a pouze odejmutá končetina, plodové vejce, plodové lůžko (placenta) nebo těhotenská sliznice.⁸

Také anatomické ústavy, tj. univerzitní vysoké školy, které provádějí anatomické pitvy, produkují pouze lidské pozůstatky, tj. části mrtvých lidských těl, nikoli anatomicko-patologický odpad, tj. odejmuté části živých lidských těl.

Z citovaného ustanovení vyplývá, že primárně se anatomicko-patologický odpad spaluje ve spalovně provozovatele zdravotních služeb. Nemá-li provozovatel vlastní spalovnu, pak se anatomicko-patologický odpad spaluje na základě smlouvy buď ve spalovně jiného provozovatele zdravotních služeb, nebo v krematoriu. Ačkoli se v citovaném ustanovení hovoří o částech lidského těla, je nutno mít na zřeteli, jak je výše uvedeno, že se jedná o anatomicko-patologický odpad vzniklý ze zdravotních úkonů na pacientech (*ex vivo*).

Nejedná se tedy o lidské pozůstatky (části těl *ex mortuo*) podle zákona o pohřebnictví, ale ani o odpad podle zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (19). S ohledem na § 14 odst. 3 písm. a) zákona o pohřebnictví (1), ve spojení s § 91 věty první zákona o zdravotních službách (2), je možné anatomicko-patologický odpad v krematoriu pouze spalovat, nikoli zpopelňovat. Nejen v souladu s těmito právními předpisy, ale také v souladu s technickou normou pro pohřebnictví, přílohou C nazvanou Etika zpopelnění Mezinárodní kremační federace (ICF) k ČSN EN 15017/2019 (15). Termín „zpopelnění“ musí být oficiálním termínem používaným výhradně pro popis způsobu nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky při pohřbu žehem.

Kremační kniha vs. kniha spalů

Provozovatelé krematorií mající smlouvy s nemocnicemi nemohou legitimně vést pravdivou evidenci likvidace (spalování) anatomicko-patologického odpadu v rámci evidence vedené v kremační knize, neboť v ní lze vést evidence pouze lidských pozůstatků a lidských ostatků podle § 15 odst. 2 a 3 zákona o pohřebnictví (1).

Provozovatelé krematorií, kteří vedle svěřených povinností zákonem o pohřebnictví spalují anatomicko-patologický odpad a plody po potratu, musejí vést odděleně celkem čtyři samostatné evidence. V tomto požadavku není podle oslovených výrobců těchto zařízení žádný technický důvod pro jeho odmítnutí, například z hlediska změny softwaru kremačních pecí.

První evidence dokumentuje zpopelněná těla zemřelých, jiné lidské pozůstatky, exhumované kosti (v samostatné kremační knize žehů) na základě smlouvy s provozovatelem pohřební služby nebo s vypravitelem

⁸Podle advokátky Barbory Steinfeld se zřejmě ustanovení § 91 zákona o zdravotních službách (2) nevztahuje na plod po umělém přerušení těhotenství. „S plodem po umělém přerušení těhotenství by tedy v souladu se zákonem o zdravotních službách zřejmě mělo být, na rozdíl od plodu po potratu, zacházeno jako s jiným anatomicko-patologickým odpadem a měl by být společně s ním spálen ve spalovně.“ Viz Návrh legislativní změny – pobřežní, neopublikováno, Praha, 5. 6. 2022, zveřejněno na internetových stránkách zde <https://www.cesadomu.cz/aktuality/pobrebne> (17. 6. 2022). Vyjádřím-li z důvodové zprávy a z celého tehdejšího legislativního procesu z let 2016 a 2017, kterého jsem se osobně účastnil, nejedná se o záměrné odlišení režimu nakládání s plody po potratu a plody po umělém přerušení těhotenství, jde pouze o legislativní mezeru.

Tab. 3: Přehled objektů, které lze v kremační peci zpopelnit/spálit

	Objekt	Primární druh pece	Sazba DPH	Pohřbení žehem	Strana smlouvy	Evidence	Návrh ID čísla
A	Lidské pozůstatky	Kremační	Nižší	Povinně ze zákona	Vypravitel pohřbu	Kremační kniha	A1, A2, ...
B	Lidské ostatky	Kremační	Základní	Fakultativní	Nájemce hrobového místa	Kremační kniha	B1, B2, ...
C	Plody po potrátu	Kremační	Základní	Hromadná likvidace plodů po potrátu	Poskytovatel zdravotních služeb	Kniha plodů	C1, C2, ...
D	Anatomicko-patologický odpad	Spalovna odpadu	Základní	Hromadná likvidace odpadu	Poskytovatel zdravotních služeb	Kniha spalů	D1, D2, ...

pohřbu, druhá evidence se týká spalování anatomicko-patologického odpadu (v samostatné knize spalů) na základě smlouvy s poskytovatelem zdravotních služeb. Podrobněji viz tabulka 3.

Mezi doporučené náležitosti knihy spalů se řadí data související s přijetím anatomicko-patologického odpadu do chladicího zařízení krematoria, pořadové číslo a datum spalů, popis rakve či jiné obdobné schránky a spalovaného materiálu, hmotnost odpadu, předávající poskytovatel zdravotnické služby, údaje o uložení popela na skládku atd.

Pohřebiště vs. skládka odpadu

Následně se nakládá s popelem ze spáleného anatomicko-patologického odpadu tak, že se neaplikuje ustanovení § 14 odst. 3 písm. e) až h) zákona o pohřebnictví (1), a to část věty před středníkem zákona o pohřebnictví. To konkrétně znamená:

1) Anatomická bedna s anatomicko-patologickým odpadem se neopatří značkou nezníčitelnou ohněm.

2) Spálené odpady z krematoria (popel) se musejí umístit do samostatné, vhodně označené nádoby (nikoli úřední urny s pořadovým číslem žehu) až do doby konečného uložení na skládku odpadů (nikoli na hřbitov).

Pokud provozovatel krematoria uloží popel vyjmutý z kremační pece po spálení anatomicko-patologického odpadu do úřední urny, pak již lze velmi obtížně kvůli možnému pohoršení či mravnímu citění veřejnosti aplikovat doporučení v bodě 2. Urnu je v tomto případě nutné uložit do společného hrobového místa na veřejném pohřebišti, které je výhradně určené pro deponaci tohoto druhu popela. Urnu nelze bez dalšího uložit na skládku či do sběrných surovin. V souladu s § 18 odst. 7 zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech (19), pokud dochází ke sběru nebo výkupu odpadu, který má povahu pietních předmětů (typicky uren) nebo jejich částí, je provozovatel zařízení povinen uvést u jednotlivých odebraných nebo vykoupených předmětů jejich stručný popis umožňující dodatečnou identifikaci a doplnit jej uvedením písmen, číslic, popř. dalších symbolů nacházejících se na těchto předmětech.

Není legální ukládat popel ze spalovny odpadu, i když se spaluje v kremační peci, na hřbitov. Potencionálním nájemcům hrobových míst, kteří chtějí na konkrétním hřbitově pohřbít nebo deponovat urnu, by nemělo být správou hřbitova legitimně nabídnuto hrobové místo určené pro odpad z kremačních pecí. Těžko by poté probíhala „exhumace odpadu“ za účelem dalšího pohřbení důstojně.

Vypravitel pohřbu žehem má právo na popel pouze s lidskými ostatky, který není v téže peci znečištěn zbytky předtím dlouhodobě spalovaného zdravotnického „smetí“. Úřední urna určená k pietnímu nakládání s lidským zpopelněným ostatkem může obsahovat i pouhý anonymizovaný lidský popel (vedený mimo evidenci kremaci), nikoliv však „nečistý popel“ ze zdravotního odpadu. To jsou veřejnoprávní otázky, které klade zákonodárce tím, že pro účely zákona o pohřebnictví zavádí jasně definované pojmy a zakazuje jak v krematoriu, tak na pohřebišti pohřbívat cokoli jiného než lidské pozůstatky nebo ostatky (srov. § 14 odst. 3 písm. a) a 20 písm. a) zákona o pohřebnictví) (1).

Evidence jiných lidských pozůstatků

Jinými lidskými pozůstatky se rozumí v souladu s § 2 písm. b) zákona o pohřebnictví (1) plod po potrátu, včetně biologických zbytků potrátu, není-li možné je od plodu oddělit, podle zákona o zdravotních službách, pokud do 96 hodin od potrátu se k plodu sjednal pohřeb podle § 5 a § 5a zákona o pohřebnictví. Jiným lidským pozůstatkem je vždy plod po umělém přerušení těhotenství, a to i v případě, že nebylo provedeno ze zdravotních důvodů.

Během uzávěrky tohoto článku, dne 16. listopadu 2022, podepsal prezident novelu zákona, kterým se mění zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (20). Kdo pohřbí plod po potrátu, má právo podle této novely požádat Úřad práce do jednoho roku od pohřbení o sociální dávku pohřebního ve výši 5000 Kč. Podrobněji je uvedeno ve sdělení autora Kotrlého (21).

Evidence plodů po potrátu

Bezprizorní plody po potrátu a plody po umělém přerušení těhotenství jsou odpadem svého druhu; pro účely zákona o zdravotních službách a zákona o pohřebnictví je nelze zařadit ani mezi lidské pozůstatky, jiné lidské pozůstatky nebo anatomicko-patologický odpad. Odpadem nejsou ani podle zákona o odpadech (19). Evidenci plodů po potrátu vede provozovatel krematoria samostatně, opět mimo číselnou řadu žehů lidských těl či spalů nemocničního odpadu.

Plody po potrátu, které nebyly jako jiné lidské pozůstatky vydány k pohřbení postupem podle zákona o pohřebnictví, se zpopelňují (nikoli spalují) v krematoriu (nikdy ne ve spalovně odpadů) odděleně od anatomic-

ko-patologického odpadu, a to na základě smlouvy uzavřené mezi poskytovatelem zdravotní služby a provozovatelem krematoria (viz výše citovaný § 91 zákona o zdravotních službách). Ustanovení § 14 odst. 3 písm. e) až h) zákona o pohřebnictví (1) se tudíž aplikují, včetně použití konečné rakve, urny a hrobového místa na pohřebišti.

Evidence exhumovaných skeletů z hrobů

Pohřbení lidských pozůstatků nebo uložení lidských ostatků na pohřebišti je považováno za trvalé. Předpokládá se, že zemřelý za svého života projevil vůli být pohřbený určitým způsobem a na určitém místě, a na nás je, abychom toto jeho přání plně respektovali. Zároveň je nutno poznamenat, že exhumace kosterního skeletu není nikdy provedena zcela a zpopelněna bude pouze jeho větší část. Proto by se exhumace měly provádět jen ze závažných důvodů, kdy jiné řešení není možné.

Kosterní ostatky nelze exhumovat a následně je zpopelnit, aniž by to nebylo původní přání zemřelého. Proto některé řády pohřebišť takovou praxi přímo zakazují. Provozovatel krematoria má právo před přijetím lidských kostí z hrobů ke zpopelnění toto dozorovat. Zejména není povinen je zpopelnit, pokud není jasné, z jakého hřbitova pocházejí, zda je provozovatel pohřebišť vydal ke zpopelnění a je-li to vůle osob blízkých k exhumovanému lidskému ostatku. Na druhé straně není možné lidské zetlelé kosti nezpopelnit jen proto, že absentuje list o prohlídce zemřelého nebo úmrtní list. Jednalo by se o přepjatý formalismus. Postačí rozhodnutí provozovatele pohřebišť. Odmítnutí zpopelnit lidské ostatky může mít skrytý praktický důvod (provozovatel krematoria, zpopelňující samotné kosti, musí v kremační peci nastavit vyšší teplotu a delší dobu žehu).

Shrnutí

KHS provádí státní zdravotní dozor, kdy motivací k její kontrole a inspekci jsou jiné než administrativní, finančně „únikové“ problémy, a takto má i KHS, jako orgán ochrany veřejného zdraví, postavené veškeré své zmocňující právní předpisy; zákon o pohřebnictví je výjimka. Provozovatel krematoria by měl v souladu s § 15 odst. 3 zákona o pohřebnictví (1) vést kremační knihu průkazně a pravdivě. Jinak se dopouští přestupku podle § 27 odst. 4 písm. g) zákona o pohřebnictví. Aby se tomuto přestupku vyhnul, musí zvláště evidovat, a to pod jinými pořadovými čísly, všechny předměty, které legitimně likviduje ve svém kremačním zařízení. MMR doporučuje u každého takového objektu před zapsané kremační číslo vložit z důvodu evidenčního rozlišení alespoň písmeno abecedy. V roce 2018 MMR zveřejnilo metodický pokyn pro provozovatele krematorií na svých stránkách (22), aby se krematoria této závažné nedbalosti či úmyslného krácení daní vyvarovala.⁹ Zkontrolovaná krematoria tuto metodiku zpravidla velmi pečlivě zapracovala do svých provozních řádů, praxi však podle toho nezměnila.

Celkem deset KHS se od roku 2018 latentně rozchází s výše popsanými metodikami MMR. Jde o ty KHS, kterým MMR své kontrolní protokoly zevrubně popisující chybné zápisy kremačí v jejich správním obvodu poslalo k dalšímu šetření, přijetí nápravných opatření nebo k zahájení přestupkového řízení. MMR má za prokázané, že se tohoto možného přestupku zákona o pohřebnictví dopustilo již deset provozovatelů krematorií a v protokolech o kontrole své podezření jejich provozovatelům sdělilo s tím, že podnět předává KHS. Přestupkové řízení však nebylo ze strany KHS zahájeno ani u jednoho krematoria. Jinou, sice legitimní, ale slepu cestou, je předat podnět na ty provozovatele krematoria, kteří mají v pořádku své provozní řády, k dalšímu kontrolnímu šetření živnostenským úřadům, které mají kompetenčně svěřen dohled nad dodržováním řádu krematoria, pokud se v praktickém vedení těchto záznamů s řádem rozchází. Závažným nedostatkem tohoto postupu je však absence možnosti zahájit přestupkové řízení; živnostenský úřad je v této věci kompetentní pouze jako kontrolní, nikoli přestupkový orgán.¹⁰ Žádná oslovená KHS totiž přestupkové řízení v této věci nejen nezahájila, co je však více zarážející, nález MMR nikdy ani svou autoritou nepotvrdila a žádná nápravná opatření navrhovaná MMR po provozovateli krematoria v souladu s § 25a odst. 4 zákona o pohřebnictví (1) nevyžadovala.

Typicky bylo MMR odpovězeno, bylo-li vůbec, takto (rok 2022): „Podnět MMR byl podán na nesrovnalosti v evidenci pohřbených. Pro objektivní posouzení podnětu provedla KHS šetření. Při kontrole krematoria nebyly zjištěny žádné hygienické nedostatky, nebyla uložena sankce.“

V jednom o rok starším případě KHS reagovala takto: „Na základě Vašeho písemného sdělení zahájila neprodleně KHS dne 26. 10. 2021 v 11:00 hodin neohlášenou kontrolu. [...] Evidence je vedena v písemné podobě ve svázané knize, která je uložena v dispečinku krematoria. Souběžně je evidence vedena v elektronické podobě s možností vyfiltrovat odděleně evidenci lidských pozůstatků a odděleně evidenci částí lidských těl a plodů po potratech (tato agenda je vedena také souběžně v písemné podobě v samostatném sešitu pod názvem „matriční kniha“).“ Zde provozovatel krematoria vedl vše pod jedním pořadovým číslem zpopelnění. Takže celkový počet pohřbů žehem byl za kalendářní rok vyšší o spalování anatomicko-patologického odpadu, podle KHS „části lidských těl“, než reálný počet pohřbů žehem pouhých lidských pozůstatků. Nemluvě o umělém navýšení z důvodu exhumovaných lidských skeletů a plodů po potratu.

MMR není zákonem o pohřebnictví zmocněno vedení kremační nebo jinak pojmenované evidenční knihy kontrolovat, co do pravdivosti v ní uvedených údajů, a přestupkové řízení s krematoriem v této věci zahájit; nezbyvá mu než pouze postoupit podnět na příslušnou KHS s žádostí o sdělení, jak byl vyřízen. Z vyžádaných odpovědí či pouhého mlčení deseti KHS jednoznačně vyplývá, že zdravotně hygienické hledisko při kontrole krematoria KHS stále převažuje nad hlediskem admi-

⁹Ročně je v České republice odhadem zpopelněno 80 % zemřelých, což může činit až 110 000 zážnamů (v roce 2021 zemřelo 139,6 tisíce obyvatel) v 28 kremačních knihách. Frekvence zápisů žebů, v dlouhodobém průměru 3 000 na jedno krematorium ročně, je vysoká a zaslouží si proto, na rozdíl od zhruba 25 tisíc pohřbů do země realizovaných na téměř 6 000 hřbitovech ročně, mimořádnou pozornost.

¹⁰Sron. ustanovení § 27 odst. 4 písm. b) zákona o pohřebnictví, ve kterém je živnostenský úřad zmocněn označit jako přestupek pouze tyto tři skutečnosti: 1. nevydal před zahájením provozu řád krematoria; 2. řád krematoria nebo jeho změna nejsou schváleny krajskou hygienickou stanicí; 3. tento řád nebo jeho změnu nezveřejnil na viditelném místě.

nistrativním, které má za cíl zachovat veřejný pořádek. Jedná se přece o pohřbívání lidí. Podnikání v pohřebnictví přináší nejen výhody jistého a trvalého zisku, ale také vyšší nároky na způsob řízení. Každý podnikatel otevírající provozovnu krematoria si musí být vědom, že vstupuje na velmi zbyrokratizovaný trh.

Lapidárně řečeno, v kolonce „zemřelý“ kremační knihy, jejíž vydařený vzor publikovalo v roce 2018 ve spolupráci s MMR nakladatelství SEVT, a. s. (23), nesmí být v souladu s § 15 odst. 3 zákona o pohřebnictví (1) uveden nepravdivý předmět typu „placenty“, „plody“, „jiné lidské pozůstatky“, „končetiny“ apod.

Pandemie covidu-19

Na příkladu pandemie covidu-19 v České republice chceme seznámit čtenáře s aplikovaným krizovým řízením v pohřebnictví. KHS sice nejsou odpovědné za průběh nouzového pohřbívání, netvořily kvůli onemocnění covid-19 žádná mimořádná opatření, ani žádná restriktivní omezení či krajsky závazná pravidla vzhledem k čemukoliv v problematice pohřebnictví, ale jak se ukázalo, jejich zveřejňované rady a doporučení měly pro provozovatele pohřebních služeb, krematorií a pohřebišť obrovský význam. A nejednalo se pouze o postup, kterak s těly zesnulých označených „covid-19“ mají zacházet, aniž by šířili virus a zároveň vyšli vstříc pozůstalé rodině.

V souladu s metodickým pokynem hlavní hygieničky České republiky MMR doporučovalo provozovatelům pohřebních služeb v případě, že jejich nezbytný pracovník měl krajskou hygienickou stanicí nařízené karanténní opatření, požádat tuto KHS o umožnění vykonávat činnosti konkrétního nezbytného pracovníka pohřební služby. MMR mělo jednoduché vysvětlení. Pohřební služba a krematorium zabezpečuje chod kritické infrastruktury státu, pracovníci v pohřebnictví jsou za určitých situací poskytovateli zdravotních služeb (24).

Role krajů

Rychlé a originální stanovisko po konzultaci s KHS zaujal Krajský úřad Kraje Vysočina, a to deset měsíců po vypuknutí pandemie v České republice, dne 29. ledna 2021 (25, 26). Pokud to zjednoduším, tak podle Kraje Vysočina ve své podstatě stačilo důsledně dodržovat běžná hygienická opatření a nosit osobní ochranné pracovní pomůcky. Namísto plastových neekologických vaků pro zemřelé používat prostěradlo nasáklé vhodným dezinfekčním roztokem (typicky 0,5% roztok persterilu, nebo 3% roztok chloraminu), zabalené tělo v této látce vložit do rakve zabezpečené proti úniku tekutin a pevně uzavřít.

Kraj Vysočina chtěl společně s KHS zdůraznit, že v žádném případě nelze bez jasného rozhodnutí KHS v konkrétním případě zakazovat otevření rakve během obřadu nebo identifikaci těla. Našly se totiž pohřební služby, které si často ulehčovaly prá-

ci, neupravovaly a nešatily těla zemřelých a zcela zbytečně a bezdůvodně je posílaly obnažená k pohřbení v plastových vacích. Ty, o nichž MMR jakožto gestor pohřebnictví ví, že tímto nezákonným způsobem s těly zemřelých zacházely, vmlouvajíce se na nouzový stav, nyní řeší v rámci kontrolních a přestupkových řízení. Padly za to první pokuty podle § 7 odst. 1 písm. d) zákona o pohřebnictví.

Něco jiného je nakládání s tělem zemřelého s vysokou nakažlivou nemocí; hejtman by měl vybrat takovou pohřební službu, která má své vlastní zaměstnance. Pouze zaměstnanci pohřební služby, pohřebiště a krematoria jsou zásadně vždy osobami, které jsou s provozovatelem služeb v pohřebnictví v pracovněprávním vztahu a musejí být předem zaměstnavatelem informováni, že budou manipulovat s tělem zemřelého s podezřením na vysokou nakažlivou nemoc. Nejsou vhodné ty pohřební služby, u nichž osoby vykonávající pro pohřební službu běžné činnosti v závislém vztahu nejsou jejími zaměstnanci, ale formálně vystupují jako samostatní podnikatelé (osoby samostatně výdělečně činné, zpravidla živnostníci).¹¹

Zaměstnanci v pohřebních, kremačních a hřbitovních službách musejí být i za obtížných podmínek fyzicky a psychicky zdatní k úkonům spojeným zvláště s prvotní péčí o tělo zemřelého, které musejí provádět s náležitým zřetelem na případné soudní vyšetřování a s ohledem na veškeré hygienické, sanitární i etické požadavky, při zachování naprosté diskrétnosti a lidskosti. Jako jediní podnikatelé, a v případě hřbitovních služeb jako jediní poskytovatelé, mají proto stanovenou zákonnou povinnost „zdržet se ve styku s pozůstalými chování nešetřného k jejich citům“. Tuto povinnost stanovenou v § 7 odst. 1 písm. d) a dalších ustanoveních zákona o pohřebnictví (1) dozoruje a její porušení trestá od roku 2017 vysokými pokutami MMR.

Pohřbívání v krizové situaci

Provádění bezodkladných pohřebních služeb patří mezi úkoly civilní obrany podle čl. 61 Dodatkového protokolu I (28) k Ženevským úmluvám. Plnění těchto úkolů je podle § 2 písm. e) zákona o integrovaném záchranném systému (IZS) předmětem ochrany obyvatelstva (29). Ústřední orgánem státní správy pro ochranu obyvatelstva je podle § 12 odst. 1 písm. m) kompetenčního zákona Ministerstvo vnitra (30), které prostřednictvím Generálního ředitelství Hasičského záchranného sboru nařídilo krajským krizovým štábům v průběhu nouzového stavu kvůli pandemii covidu-19 sběr dat z krematorií, na základě kterého by bylo možné predikovat krizi. Provozovatel krematoria za normálního stavu nemá povinnost sdělovat orgánům veřejné moci žádná data. MMR se k nim dostane jen tehdy, pokud má zmocnění ke kontrole konkrétní provozovny. Dramatické odhady, okořeněné špatnou praxí v zahraničí, zveřejňované opakovaně v médiích během pandemie, vyvolávaly strach v obyvatelstvu. Mimořádný stav ve dvou krematoriích (Karlovy Vary a Ostrava) se naštěstí neodrazil v podobě krizových stavů ve většině dalších.

¹¹ Srov. slovenský zákon č. 131/2010 Z.z., o pohřebnictví, který od roku 2020 stanoví v § 8 odst. 4 písm. s) zcela novou povinnost pro pohřební službu: „prevádzkovateľ pohrebnej služby je povinnen zabezpečiť, aby manipuláciu s ľudskými pozostatkami a ľudskými ostatkami pri vykone činnosti pohrebnej služby vykonávali len osoby, ktoré sú s ňou v pracovnoprávnom vzťahu alebo v obdobnom pracovnom vzťahu.“ (27) Zároveň se jedná o přestupek pod pokutou od 300 eur do 10 000 eur, který se osmém neztahuje na provozovatele krematorií, pohřebišť ani na poskytovatele balzámace nebo konzervace.

V případě krizového stavu většího rozsahu s velkým počtem zemřelých (a nedostatkem pohřebních míst ve stávajících pohřebištích) by hejtman měl být oprávněn rozhodnout o zřízení nového veřejného pohřebiště, které za běžných okolností lze zřídit v souladu s § 17 odst. 1 zákona o pohřebnictví (1) pouze na základě územního rozhodnutí a následného stavebního povolení, je-li podle zvláštního právního předpisu vyžadováno. Naopak v případě, že by dalším pohřbíváním mohlo dojít k ohrožení veřejného zdraví nebo vodního hospodářství, mohl by hejtman ve smyslu komentovaného ustanovení, ve spojení s § 23 zákona o pohřebnictví, rozhodnout o zákazu pohřbívání v části určitého veřejného pohřebiště nebo na celém jeho území.

Použit odkaz na § 6 odst. 2 písm. f) zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon) (31) vláda v době pandemie nemohla, neboť krematoria nejsou ve vlastnictví státu, ani jím nejsou provozována alespoň v přenesené působnosti. Ideální bylo použít § 21 odst. 1 písm. a) zákona č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy (32) a vydat regulační opatření. Jednalo by se o nejlepší řešení, nicméně to je v kompetenci krajů a hejtmanů, nikoli v kompetenci vlády. Pokud by vláda chtěla postupovat dle § 22 odst. 2 ve spojení s § 21 odst. 1 písm. a) tohoto zákona a vydat příslušné regulační opatření, pak by k tomu nepostačila forma usnesení, ale zákon zde výslovně požaduje formu vládního nařízení.

Pomoc státu

MMR jako stálý člen Ústřední epidemiologické komise Ministerstva zdravotnictví a Ústředního krizového štábu Ministerstva vnitra pro otázky pohřebnictví požádalo po předchozím projednání na těchto platformách dne 11. března 2020 Správu státních hmotných rezerv (dále jen SSHR) o pořízení 11 500 vaků pro zemřelé, z toho 1 500 zesílených speciálních vaků „Ebola“ s dvojitým dnem (včetně 500 dětských) se zárukou 36 měsíců. Příslušná specifikace a počty vaků vyplývaly ze směrnice MMR. Vaky byly v červenci 2020 naskladněny v depozitu SSHR v Olomouci-Holicích, záruční lhůtu lze po kontrole stavu vaků prodlužovat. Nakonec nebyl použit ani jeden. Probíhala jednání i o nákupu 5 000 kusů rakví, který se však neuskutečnil. Podařila se však jiná mnohem zásadnější veřejná zakázka pro SSHR.

Vláda svým usnesením č. 111 ze dne 8. února 2021 (33) nařídila Ministerstvu vnitra nákup tří sanitárních velkoobjemových chladicích zařízení, o celkové kapacitě 130 těl v rakvích. Tyto důstojné polní mobilní márníce pro přechodné uložení těl zemřelých byly v roce 2022 uloženy do pohotovostních zásob státu na třech strategických místech provozovaných Záchraným útvarem Hasičského záchranného sboru České republiky: ve Zbirohu, Jihlavě a Hlučíně. Tím historicky poprvé, minimálně od vzniku České republiky, je stát schopen pohřbit zemřelou osobu vlastními technickými prostředky bez nutnosti obrátit se na soukromé provozovatele pohřební služby.

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru je nyní kdykoli schopno těmito prostředky zajistit pohřební služby nebo napomoci hejtmanům, aby v rámci krizového řízení kraje mohli zajistit převoz k pohřbení. Díky své mobilitě jsou zařízení schopna zacetit

lokální nedostatek v kapacitě chladicích nebo mrazicích míst v postižených regionech. Například v době šíření covidu-19 je velmi důležité, aby jejich vnitřní výbava byla sanitárně vyhovující a zároveň vhodná pro zachování piety. Při nemožnosti připojení na elektrickou rozvodnou síť je pohon mrazicích jednotky zálohován integrovaným dieselaagregátem pro náhradní dodávku elektřiny k zajištění kontinuálního mražení.

Stát by měl přispět svým dílem coby garant celého oboru pohřebnictví ještě více než dosud. Ministerstvo vnitra nebo alespoň některé kraje v rámci úkolů civilní obrany, podle čl. 61 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám (28), by mělo zřídit veřejné pohřebiště (dříve tzv. morový hřbitov) a mobilní krematorium (s pecí na elektřinu, propan-butan a lehké topné oleje, které všechny v České republice absentují) typicky jako svou příspěvkovou organizaci. Jednalo by se o jakousi kvazислоžku integrovaného záchranného systému provozovanou ideálně Hasičským záchranným sborem. Tomu by v případě nouzového stavu příslušelo vpomáhat soukromým subjektům v pohřebnictví a v případě nedostatků pohotovostních zásob, zejména zemního plynu, chladicích boxů, vaků a rakví pro zemřelé by od výrobců tyto prostředky přednostně získával a naskladnil.

Soukromoprávní dohled obecně

V závěrečné části tohoto pojednání nelze zůstat lhostejný k soukromoprávnímu dohledu nad pohřebnictvím, který je v této citlivé oblasti nezastupitelný. Lékař prohlížející tělo zemřelého a KHS by pozůstalým neměli bránit v kontrole pohřební, kremační a hřbitovní služby, a to ani navzdory zdravotním rizikům, které mohou po otevření rakve nebo vaku nastat. Je třeba truchlící poučit o těchto rizicích, aby dodržovali hygienická pravidla a těla zemřelého se bez osobních ochranných prostředků nedotýkali. V provozovnách musí rodina dodržovat pravidla bezpečnosti a být pod dohledem obsluhujícího personálu.

O největších přečinech se MMR dozvědělo vždy od pozůstalých, vypravitelů pohřbů, svědků, bývalých zaměstnanců krematorií nebo pohřebních služeb, vlastníků provozoven (kraj, obec) a v neposlední řadě od Policie ČR. Ta v průběhu pěti let na MMR zaslala k vyřízení v přestupkovém řízení i spis, ve kterém původně kvalifikovala skutek provozovatele krematoria jako trestný čin hanobení mrtvol, dokud jej státní zástupce neoznačil za přestupek.

Většina měst, coby vlastníků krematoria, podniká kroky ke snížení provozních výdajů ve všech oblastech včetně pohřebnictví. Zanedbané revize kremačních komínů, vložek, vyzdívek a elektronických čidel snižují výkonost krematorií natolik, že při analýze kapacit kremačních záležitostí – více než na počtu provozuschopných pecí – na kvalitě jejich obsluhy, četnosti, pravidelnosti a důkladnosti jejich revizí. Krematoria tím, že nenabízejí kremační služby pozůstalým přímo, nemají nad sebou dohled spotřebitelů; absentují u nich samostatné internetové stránky, natož velmi potřebný dozor KHS, specializovaného profesního sdružení či místní samosprávy. Zastávám zkušeností podložený názor, že bez ohledu na to, zda společnost kope hroby, nebo vyvíjí nové způsoby

pohřbívání, stěžejním a určujícím faktorem jejího úspěchu v pohřebnictví není ani know-how, ani technologie, ale jsou to právě a především zaměstnanci.

O nejučinější dozor, zda pohřební služba poctivě provedla všechny úkony, které si pozůstalí přáli, se může postarat vypravitel pohřbu čili osoba či osoby, které pohřbení objednávají. Každý vypravitel, i ten, který pro svého zesnulého sjedná, byť jen pohřeb bez obřadu, má právo bezplatně zkontrolovat pohřební a kremační knihu, kvalitu provedení objednaných úkonů přímo v provozovně pohřební služby či krematoria. Může se kdykoli přesvědčit, že jeho blízký bude pohřbený důstojně, tedy umytý a upravený, v požadovaném šatě a v objednaném typu rakve. Má právo se ujistit, že kremace proběhne přesně v té chtěné chvíli a ve vybraném krematoriu. Jestliže zjistí jakékoli nedostatky, doporučuji je na místě fotograficky zdokumentovat pro případ reklamace provedených služeb nebo mít s sebou svědka.

Rovnováha mezi životem a smrtí je něco, co od zákona o pohřebnictví očekávat nelze. Pohřební průmysl nám neurčí ten správný poměr mezi honosným pohřbem pro jiné, tedy na tom, na čem záleží šéfům pohřebních služeb, a prostým smutečním obřadem, který nezahanbí osobu blízkou. To je výsostný úkol každého vypravitele pohřbu a každého smutečního hosta. V těžkých chvílích, jimiž pozůstalí po smrti sobě blízké osoby procházejí, si mnohdy neuvědomí, že zákon jim umožňuje, aby tělo zemřelého za normálních okolností a se svolením prohlížejícího lékaře sami upravili a uložili do rakve. Provozovatel pohřební služby je povinen jim po splnění zákonných podmínek tuto činnost dovolit a zároveň jim zdarma poskytnout zázemí k jejímu provedení. Samozřejmě schválený řád pohřební služby stanoví podrobnosti k této subtilní oblasti lidského jednání. Při tvorbě provozního řádu je klíčová role povinně oslovené KHS.

Závěr

Z hlediska úkolů KHS v pohřebnictví se jeví zásadní oddělit odpadovou problematiku z poskytované zdravotní péče od problematiky pohřbívání. Původcem nebezpečného odpadu, zejména kategorie 18 01 03 dle katalogu odpadů, může být pouze provozovatel pohřební služby a pohřebiště, nikoli provozovatel krematoria. Ten na druhé straně jako jediný oprávněně podniká i jako úložiště a spalovna anatomicko-patologického odpadu. Likvidace amputátů, plodových lůžek, plodových vajec, těhotenských sliznic, tkání a buněk z výroby léčiv a různých vědeckých, výzkumných či výukových projektů patří primárně kvůli ochraně důstojné památky na zemřelé do nemocničních spaloven, nikoli do krematorií.

Na závěr zdůrazňuji, že na některé problémy v pohřebnictví je třeba pohlížet z jiného pohledu, než výhradně očima ochránce veřejného zdraví. Samozřejmě KHS jako správní orgán vykonává v pohřebnictví pouze takový dozor a kontrolu, ke kterým je oprávněna, vyžaduje poskytnutí informací ve stanovených lhůtách, požaduje nebo vymáhá splnění povinností stanovených zákonem o pohřebnictví a zákony souvisejícími, včetně zabezpečení náhradního výkonu na náklad provozovatele, nebo vymáhá splnění povinností postupným ukládáním pokut rozhodnutími v přestupkovém řízení.

Přesto lze činit více. Musím v této souvislosti vyzdvihnout KHS Libereckého kraje, která na svých internetových stránkách zveřejnila svůj přehledový dozorcí pohled na problematiku pohřebnictví (34). Tímto se omlouvám všem ostatním KHS, na jejichž internetových stránkách jsem žádnou přehlednou informaci o pohřebnictví nenašel, pokud tam možná někde skrytě zveřejněná je. Často jsem objevil jen řešení konkrétních otázek či aktuality zpravidla stran repatriací, viz např. KHS Zlínského kraje (35).

Zákon o pohřebnictví v návaznosti na předchozí právní úpravy se na ochranu veřejného zdraví zaměřuje okrajově, větší měrou cílí na ochranu práv pozůstalých. Přiznat mu autoritu i v oblasti ochrany veřejného zdraví znamená hodně napínat význam slova autorita, což je možné pouze tehdy, pokud pro interpretaci tohoto zákona stanovíme pravidla, která se budou lišit od těch pravidel, podle nichž interpretujeme jiné zákony. Vybízí k lidskosti a pietnímu chování vůči zemřelým. Přesto v něm není transcendentní přítomna více než v soustrasti. Tyto humánní, náboženské a sociokulturní hodnoty se snaží MMR hájit a na jejich dodržování se zaměřuje při kontrolách krematorií a pohřebních služeb. Spolupráce s KHS je navzdory všemu i v tomto směru užitečná. *De lege ferenda* stojí za úvahu, zda nenazrál čas, aby KHS kremační knihy nemusela kontrolovat vůbec a mohla se při kontrole krematoria věnovat čistě hygienickým otázkám. Je sice pravda, že orgán, který schvaluje řád provozovny, má k evidenci blíže než krajský úřad, který jediný by mohl KHS v této oblasti lépe nahradit. Kacířskou myšlenkou a zbožným přáním tudíž zůstane pravděpodobně návrh, aby samospráva (kraj) nahradila KHS i v agendě schvalování řádů krematorií a pohřebních služeb. Vždyť nedávno přijatá směrnice MMR (6) neuložila KHS jediný úkol nad rámec zákona; vše zůstalo na bedrech krajských úřadů coby garantů krizových řízení. Na straně druhé, samospráva už toho dohlíží a kontroluje v pohřebnictví dost a stát by jí spíše měl v této agendě ulehčit, což bylo původním záměrem zákonodárce.

Střet zájmů: žádný.

LITERATURA

1. Zákon 256 ze dne 29. června 2001 o pohřebnictví a o změně některých zákonů. Sbírka zákonů ČR. 2001;částka 98:5669-82.
2. Zákon 372 ze dne 6. listopadu 2011 o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů ČR. 2011;částka 131:4730-801.
3. Zákon 89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů ČR. 2012;částka 33:1026-365.
4. Zákon 258 ze dne 14. července 2000 o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů ČR. 2000;částka 74:3622-62.
5. Allen LH, Hamaji C, Allen HL, Parker GH, Ennis JS, Kreider ML. Assessment of formaldehyde exposures under contemporary embalming conditions in U.S. funeral homes. *J Occup Environ Hyg*. 2022 Jul;19(7):425-36.
6. Směrnice Ministerstva pro místní rozvoj č. j.: MMR-24254/2020-52 ze dne 23. června 2020 pro nakládání s tělem zemřelého s vysoce nakažlivou nemocí [online]. Praha: MMR; 2020 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://www.mmr.>

- cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/koncepce-strategie/smer-nice-ministerstva-pro-mistni-rozvoj-c-j-mmr-24.
7. Usnesení vlády České republiky ze dne 11. ledna 2019 č. 35 o aktualizované Směrnici pro jednotný postup při vzniku mimořádné události podléhající Mezinárodním zdravotnickým předpisům (2005) v souvislosti s výskytem vysoce nakažlivé nemoci ve zdravotnickém zařízení poskytovatele zdravotních služeb [online]. Praha: MZČR; 2018 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://www.khsolc.cz/images/dokumenty/khs-olomouc/smer-nice-postup-pri-vyskytu-VNN-ve-zdravotnictvi-UV-z-11-01-2019-%C4%8D-35.pdf>.
 8. Kotrlý T. Směrnice pro nakládání s tělem zemřelého s vysoce nakažlivou nemocí [online]. Praha: Verlag Dashöfer; 26.8.2020 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: https://www.pohrebnictvi-zakon.cz/33/smer-nice-pro-nakladani-s-temlem-zemreleho-s-vysoce-nakazlivou-nemoci-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4Etrrj3eeaqQIANNb9UWasYpS66_jr-WchKQ/?serp=1.
 9. Nařízení vlády 278 ze dne 23. července 2008 o obsahových náplních jednotlivých živností, ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů ČR. 2008;částka 94:4282-349.
 10. Mezinárodní Ujednání o přepravě mrtvol (Berlín, 10. 2. 1937) vyhlášen 17. března 1938 pod č. 44. Sbírka zákonů a nařízení státu československého. 1938;částka 14:151-8.
 11. Mezinárodní Dohoda o prevozu těl zemřelých (Štrasburk, 26. října 1973) platí pro ČR od 24. února 2012 [online]. Praha: MMR; 2012 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/aktuality/mezinarodni-dohoda-o-prevozu-tel-zemrelych-plati-p>.
 12. Zákon 62 České národní rady ze dne 21. dubna 1988 o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu, ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů ČSSR. 1988;částka 10:247-53.
 13. Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Sbírka zákonů ČR. 1992;částka 1:17-23.
 14. Vyhláška 341 ze dne 19. prosince 2014 o schvalování technické způsobilosti a o technických podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů ČR. 2014;částka 134:4314-414.
 15. ČSN EN 15017 (763500) Služby v pohřebnictví – Požadavky, 2019. Praha: Česká agentura pro standardizaci; 2020.
 16. Agenda pohřebnictví v hledáčku obcí. Moderní obec [online]. 2019 [cit. 2022-08-29];(8):56-7. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/42ec6097-0c18-4ace-ae81-f61f518707a7/MO_0819_56-57_pohrebnictvi.pdf.aspx.
 17. Pojem „pevně zavřená rakev“ je jasně vymezený [online]. Praha: MMR; 2019 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/aktuality/pojem-pevne-zavrena-rakev-je-jasne-vymezeny>.
 18. Vyhláška 19 Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky ze dne 9. listopadu 1987 o postupu při úmrtí a o pohřebnictví. Sbírka zákonů ČSSR. 1988;částka 3:66-72.
 19. Zákon 185 ze dne 15. května 2001 o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů ČR. 2001;částka 71:4074-143.
 20. Zákon 117 ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře. Sbírka zákonů ČR. 1995;částka 31:1634-64.
 21. Kotrlý T. Pohřebné jiných lidských pozůstatků [online]. Praha: Verlag Dashöfer; 9.11.2022 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: [https://www.pohrebnictvi-zakon.cz/33/pohrebne-jinych-lidskych-pozustatku-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4Etrrj3eeaqQI7oSpzNL4JZk\]4YV_IsNupg/?uri_view_type=4](https://www.pohrebnictvi-zakon.cz/33/pohrebne-jinych-lidskych-pozustatku-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4Etrrj3eeaqQI7oSpzNL4JZk]4YV_IsNupg/?uri_view_type=4).
 22. Provozování krematorií [online]. Praha: MMR; 2018 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/caste-dotazy/pohrebnictvi/provozovani-krematori>.
 23. Křemáčnická kniha podle zákona č. 193/2017 Sb. Praha: SEVT; 2018.
 24. Jednotný postup krajských hygienických stanic při rozhodování o nařízení karanténních opatření osobám, které byly v úzkém kontaktu s osobou, u které bylo laboratorním vyšetřením prokázáno onemocnění covid-19, a jejich zaměstnavatel je prohlášen za osoby nezbytné pro zabezpečení chodu kritické infrastruktury státu nebo k zabezpečení činností obdobně nezbytných. Metodický pokyn hlavní hygieničky České republiky (ze dne 29. 9. 2020, č. j.: MZDR 38651/2020-4/QES). Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR; 2020.
 25. Trtík D. Problematika úpravy a pohřbívání těl zemřelých nakažených nemocí covid-19 [online]. Jihlava: Kraj Vysočina; [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: https://m.kr-vysocina.cz/as-sets/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4105177.
 26. Jak postupovat při úmrtí osoby s covidem-19 [online]. Praha: MMR; 2022 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/aktuality/jak-postupovat-pri-umrti-osoby-s-covidem-19>.
 27. Zákon 131 z 3. marca 2010 Z.z. o pohrebníctve. Zbierka zákonov SR. 2010;1-36.
 28. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí 168 z roku 1991 o vázanosti České a Slovenské Federativní Republiky Dodatkovými protokoly I a II k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů a konfliktů nemajících mezinárodní charakter, přijatých v Ženevě dne 8. června 1977. Sbírka zákonů ČR. 1991;částka 35:801-36.
 29. Zákon 239 ze dne 28. června 2000 o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů ČR. 2000;částka 73:3461-74.
 30. Zákon 2 České národní rady ze dne 8. ledna 1969 o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky. Sbírka zákonů ČSSR. 1988;částka 1:16-9.
 31. Zákon 240 ze dne 28. června 2000 o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). Sbírka zákonů ČR. 2000;částka 73:3475-87.
 32. Zákon 241 ze dne 28. června 2000 o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů. Sbírka zákonů ČR. 2000;částka 73:3488-98.
 33. Usnesení č. 111: čj. 128/21 Pořízení pohotovostních zásob pro ministerstvo vnitra [online]. Praha: Vláda ČR; 8.2.2021 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/epidemie-koronaviru/dulezite-informace/vladni-usneseni-souvisejici-s-bojem-proti-epidemii---rok-2021-193536/#%C3%BAorok%202021>.
 34. Balašová Z. Provozovatel pohřební služby [online]. Liberec: Krajská hygienická stanice Libereckého kraje; 2018 [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://www.khslbc.cz/problematika-pohrebnictvi/>.
 35. Mezinárodní přeprava těl zemřelých [online]. Zlín: Krajská hygienická stanice Zlínského kraje; 2018 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z: https://www.khszlin.cz/wcd/pages/extranet/aktuality/2018/mezinarodni-preprava_tel_zemrelych.pdf.

Došlo do redakce: 7. 9. 2022
Přijato k tisku: 24. 11. 2022

ThLic. Tomáš Kotrlý, Th.D.
Ministerstvo pro místní rozvoj
Oddělení pohřebnictví
Na Příkopě 3
110 00 Praha 1
Česká republika
E-mail: tomas.kotrl@mmr.cz